

*Lage inkomens,
kans op armoede
en uitsluiting 2009*

Centraal Bureau voor de Statistiek

Verklaring van tekens

.	= gegevens ontbreken
*	= voorlopig cijfer
x	= geheim
–	= nihil
–	= (indien voorkomend tussen twee getallen) tot en met
0 (0,0)	= het getal is kleiner dan de helft van de gekozen eenheid
niets (blank)	= een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen
2007–2008	= 2007 tot en met 2008
2007/2008	= het gemiddelde over de jaren 2007 tot en met 2008
2007/'08	= oogstjaar, boekjaar, schooljaar enz., beginnend in 2007 en eindigend in 2008
2004/'05–2007/'08	= oogstjaar, boekjaar enz., 2004/'05 tot en met 2007/'08

In geval van afronding kan het voorkomen dat het weergegeven totaal niet overeenstemt met de som van de getallen.

Colofon

Uitgever
Centraal Bureau voor de Statistiek
Henri Faasdreef 312
2492 JP Den Haag

Prepress
Centraal Bureau voor de Statistiek
Grafimedia

Druk
OBT bv, Den Haag

Omslag
TelDesign, Rotterdam

Inlichtingen
Tel. (088) 570 70 70
Fax (070) 337 59 94
Via contact formulier:
www.cbs.nl/infoservice

Bestellingen
E-mail: verkoop@cbs.nl
Fax (045) 570 62 68

Internet
www.cbs.nl

Prijs: € 10,20 (excl. administratie- en verzendkosten)
ISBN: 978-90-357-1601-8
Oplage: 1 000

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen, 2009.
Verveelvoudiging is toegestaan, mits het CBS als bron wordt vermeld.

Voorwoord

In deze eerste uitgave van *Lage inkomens, kans op armoede en uitsluiting* wordt beknopt verslag gedaan van recente ontwikkelingen op het gebied van armoede en beperkingen op het sociale en financiële vlak.

Armoede is een relatief begrip. In deze publicatie is het voor beleids- en onderzoeksdoeleinden afgebakend aan de hand van de beleidsmatige inkomensgrens en de lage-inkomensgrens. De beleidsmatige inkomensgrens is gebaseerd op de normbedragen van het beleidsmatig minimum, zoals politiek vastgesteld. De lage-inkomensgrens vertegenwoordigt een in de tijd vast koopkrachtbedrag. Ook aan de orde komen de duur van armoede, het oordeel over diverse aspecten van de eigen financiële situatie en de mate van uitsluiting in de samenleving, hier gemeten als beperkingen in middelen voor elementaire levensbehoeften en achterstelling in deelname aan sociale en maatschappelijke activiteiten.

De nieuwe, voorlopige uitkomsten tonen een lichte stijging van armoede in 2008, nadat deze in 2007 nog flink was afgenomen. Over langere termijn is de omvang van armoede afgenomen. Ten opzichte van de midden jaren negentig is het aandeel huishoudens met een laag inkomen bijna gehalveerd. De daling volgens de beleidsmatige inkomensgrens is minder groot. Eenoudergezinnen met uitsluitend minderjarige kinderen zijn verreweg het meest en ook het vaakst langdurig afhankelijk van een inkomen onder de armoedegrens. Een inkomen onder de armoedegrens betekent veelal financiële beperkingen en achterstelling in deelname aan het maatschappelijke leven.

De publicatie *Lage inkomens, kans op armoede en uitsluiting 2009* is een vervolg op de reeks publicaties die het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) en het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) onder de namen de *Armoedemonitor* en *Armoedebericht* vanaf 1997 gezamenlijk publiceerden.

Uitgebreid cijfermateriaal over dit onderwerp is terug te vinden op Statline, de elektronische databank van het CBS (www.cbs.nl).

De Directeur-Generaal van de Statistiek,
Drs. G. van der Veen

Den Haag/Heerlen, december 2009

Inhoud

Voorwoord	3
Samenvatting	7
1. Indicatoren van armoede	10
2. Omvang en risicogroepen	14
2.1 Kans op armoede bij huishoudens	14
2.2 Risicogroepen	18
2.2.1 Samenstelling van het huishouden	18
2.2.2 Bron van inkomen	20
2.2.3 Land van herkomst	22
2.3 Intensiteit	24
2.4 Kans op armoede bij personen	26
2.5 In-, uit- en doorstroom	28
3. Uitsluiting in de samenleving	30
3.1 Mate van sociale participatie	30
3.2 Financiële achterstelling	32
4. Uitgaven, bezittingen en schulden	34
4.1 Uitgaven en vaste lasten	34
4.2 Vermogenspositie	36
4.3 Schulden maken	40
5. Inkomensbeoordeling	42
5.1 Moeilijk rondkomen	42
5.2 Minimaal noodzakelijk geacht inkomen	44
6. Ruimtelijke spreiding	46
6.1 Laag inkomen per gemeente	46
6.2 Concentratie van lage inkomens	48
6.3 Segregatie per gemeente	50

7. Kans op armoede in de Europese Unie	52
8. Lage inkomens en gezondheid	54
8.1 Verschillen in gezondheid en medisch zorggebruik	54
8.2 Levensverwachting en gezonde levensverwachting	58
Redactie	60
Auteurs	60
Literatuur	61

Samenvatting

Indicatoren van armoede

In *Lage inkomens, kans op armoede en uitsluiting 2009* zijn de lage-inkomensgrens en de beleidsmatige inkomensgrens gehanteerd als indelingscriterium voor armoede. Daarbij is onderscheid gemaakt in kans op armoede in het verslagjaar en kans op langdurige armoede ofwel ten minste vier jaar achtereen een inkomen onder de armoedegrens.

De lage-inkomensgrens weerspiegelt een vast koopkrachtbedrag in de tijd. De grens is afgeleid van het bijstandsniveau voor een alleenstaande in 1979, toen deze in koopkracht het hoogst was. Voor meerpersoonshuishoudens is deze grens met behulp van equivalentiefactoren aangepast aan omvang en samenstelling van het huishouden. Doordat de lage-inkomensgrens alleen voor prijsontwikkeling wordt geïndexeerd, is dit criterium geschikt voor vergelijkingen in de tijd.

De beleidsmatige inkomensgrens is gebaseerd op het sociaal minimum. Het beleidsmatig of sociaal minimum is het wettelijk bestaansminimum dat in de politieke besluitvorming is vastgesteld. De beleidsmatige inkomensgrens is hier bepaald op 101 procent van het sociaal minimum, zodat ook huishoudens met een minimumuitkering en geringe aanvullende inkomsten tot de minima worden gerekend. Tot 65 jaar is het sociaal minimum gelijk aan de hoogte van de bijstandsuitkering en vanaf 65 jaar aan het AOW-pensioen. Voor huishoudens met kinderen is kinderbijslag aan het normbedrag toegevoegd.

De afbakening van armoede is gebaseerd op inkomensgegevens die lopen tot en met 2008. Deze zijn afkomstig uit het Inkomenspanelonderzoek (IPO) dat grotendeels op belastinggegevens is gebaseerd. Regionale gegevens van armoede zijn afkomstig uit het Regionaal inkomensonderzoek (RIO). Het RIO stoelt eveneens grotendeels op belastinggegevens maar de meest recente gegevens beperken zich momenteel tot 2006.

Ook zijn in *Lage inkomens, kans op armoede en uitsluiting 2009* aanvullende indicatoren opgenomen over uitsluiting in de samenleving, vaste lasten, schulden moeten maken, vermogenspositie, inschatting van eigen inkomenssituatie en gezondheid, en gezonde levensverwachting. Bij uitsluiting in de samenleving gaat het om de mate van deelname aan het maatschappelijk leven en om financiële beperkingen in middelen voor eerste levensbehoeften. De gegevens zijn afkomstig uit respectievelijk het Permanent Onderzoek Leefsituatie (POLS) 2008 en de 'EU Statistics on Income and Living Conditions' (EU-SILC t/m 2008). De informatie over vaste lasten is afkomstig uit het Budgetonderzoek (2006–2008) en gegevens over schulden moeten maken zijn ontleend aan het Consumenten Conjunctuur Onderzoek (t/m september 2009). De recent geactualiseerde Vermogensstatistiek, eveneens in hoofdzaak afgeleid uit fiscale registers, vormde de basis voor de gepresenteerde gegevens van het vermogen. Voor het oordeel over de eigen inkomenssituatie is wederom geput uit EU-SILC en voor gezondheid en gezonde levensverwachting uit POLS en de CBS doodsoorzakenstatistiek.

Meer lage inkomens in 2008, maar langdurig lage inkomens ongewijzigd

Van de 6,9 miljoen huishoudens in 2008 leefden er 545 duizend (8,0 procent) onder de lage-inkomensgrens. Het aandeel is hoger dan in 2007, toen 7,6 procent van een laag inkomen moest rondkomen. Het aandeel van de huishoudens dat ten minste vier jaar achtereen afhankelijk was van een laag inkomen, bedroeg 2,8 procent, evenveel als in 2007.

Ook toename volgens de beleidsmatige inkomensgrens

Het aantal huishoudens met een inkomen onder de beleidsmatige inkomensgrens steeg eveneens in 2008, en wel tot 460 duizend (6,7 procent). Het aandeel van de huishoudens dat langdurig moest rondkomen van een inkomen onder de beleidsmatige inkomensgrens, lag met 1,8 procent op hetzelfde niveau als in het daaraan voorafgaande jaar.

Risicogroepen

Eenoudergezinnen met uitsluitend minderjarige kinderen en alleenstaanden tot 65 jaar kampten volgens zowel de lage-inkomensgrens als de beleidsmatige inkomensgrens relatief het vaakst met armoede. In 2008 moest bijna een op de tien van deze eenoudergezinnen langdurig van een laag inkomen rondkomen. In 2000 betrof dit nog bijna een op de vier eenoudergezinnen. De inkomenspositie van eenoudergezinnen is in de periode 2000–2008 verbeterd, doordat enerzijds de arbeidsparticipatie van alleenstaande ouders bleef toenemen, en anderzijds de koopkracht van alleenstaande ouders die afhankelijk waren van bijstand, gestegen is.

Ook de herkomst speelt een belangrijke rol in het risico op armoede. Zo moesten niet-westerse allochtonen in 2008 ruim drie keer zo vaak rondkomen van een inkomen onder de lage-inkomensgrens als gemiddeld. Een laag inkomen heeft bij niet-westerse huishoudens ook veelal een langdurig karakter en komt daardoor bijna vier keer zo vaak voor als gemiddeld.

Duidelijke achterstelling op sociaal en financieel vlak

In 2008 namen personen met een inkomen onder de armoedegrens in mindere mate deel aan het maatschappelijke leven dan personen met een hoger inkomen. Ze hadden een beperkter sociaal netwerk, waren minder actief in verenigingen, verrichtten minder vaak vrijwilligerswerk en sportten ook minder. Daarnaast kampten ze vaker met betalingsachterstanden en ontbeerden ze veelvuldiger middelen voor eerste levensbehoeften zoals het goed verwarmen van het huis, het om de dag nuttigen van een warme maaltijd met vlees of vis, jaarlijks een week op vakantie gaan en het doen van onverwachte noodzakelijke uitgaven.

Wel hogere vaste lasten en vaker schulden moeten maken maar geen vermogensbuffers

Het aandeel vaste lasten in de bestedingen lag bij huishoudens onder de armoedegrens een stuk hoger dan bij huishoudens met een hoger inkomen. Bij vaste lasten gaat het om uitgaven voor huur, water, energie, verzekeringen en consumptieve

belastingen. Met name de uitgaven voor water en energie legden een betrekkelijk zwaar beslag op de inkomens onder de armoedegrens. Ook lag in de laagste inkomensklasse het aandeel huishoudens dat aangeeft schulden te moeten maken, een stuk hoger dan bij de hogere inkomens. Overigens is in 2009 de schuldenproblematiek in de laagste inkomensklasse weer iets toegenomen na de eerdere daling in 2005–2008. Met in doorsnee een vermogen van duizend euro steekt in 2009 de vermogenspositie van huishoudens onder de armoedegrens schril af tegen de 53 duizend euro van alle huishoudens. Toch beschikte nog ruim één op de zeven huishoudens onder de armoedegrens over een vermogen van meer dan een ton. Zelfstandigen vormden de hoofdmoot in deze groep.

Geen verdere daling in het aandeel huishoudens dat aangeeft moeilijk rond te komen

De daling in de periode 2005–2007 in het aandeel huishoudens dat aangeeft moeilijk rond te komen, zette zich in 2008 niet verder door. De eenoudergezinnen met minderjarige kinderen sprongen er in negatief opzicht het meest uit: zeven op de tien huishoudens onder de armoedegrens meldden problemen met rondkomen.

Sterke concentratie in de vier grote steden

Bijna een kwart van alle huishoudens met een laag inkomen bevond zich in 2006 in één van de vier grote steden. Vooral in Amsterdam (17,1 procent) en Rotterdam (16,3) was het aandeel huishoudens met een laag inkomen hoog, terwijl dit in Den Haag (14,1) en Utrecht (11,3) een stuk lager was. In Amsterdam werden buurten met een hoge armoedeconcentratie aangetroffen in onder meer de stadsdelen Binnenstad, Westerpark, Oud-Zuid en Zuidoost. In Rotterdam sprongen de wijken Delfshaven, Noord, Kralingen-Crooswijk, Charlois en Feijenoord eruit en in Den Haag betrof het onder meer de Schildersbuurt, Moerwijk, Laakkwartier en Spoorwijk. Opvallend is verder dat de huishoudens met lage inkomens ongelijker gespreid wonen naarmate de gemeente kleiner is.

Ook achterstelling in ervaren gezondheid en (gezonde) levensverwachting

Personen met in 2006 een inkomen onder de armoedegrens rapporteerden vaker een slechtere gezondheid dan personen met een hoger inkomen. Personen met langdurig een inkomen onder de armoedegrens waren verreweg het minst gezond, zowel fysiek als psychisch. Wel zijn in het algemeen bij vrouwen en ouderen de gezondheidsproblemen groter dan bij mannen en jongere leeftijdsgroepen. Ook de levensverwachting en de gezonde levensverwachting zijn sterk inkomensgerelateerd. Volgens de cijfers uit 2007 hebben mensen met een laag inkomen naar verwachting gemiddeld 5 jaar korter te leven dan mensen met een inkomen boven de lage-inkomensgrens. Het verschil in aantal levensjaren waarin mensen de gezondheid als goed ervaren, bedraagt zelfs 14 jaar.

1. *Indicatoren van armoede*

In de beschrijving van de kans op armoede staan in deze publicatie twee inkomensgrenzen centraal. De lage-inkomensgrens vertegenwoordigt een vast koopkrachtbedrag, terwijl de beleidsmatige inkomensgrens jaarlijks wordt aangepast aan het sociaal minimum. Daarnaast is voor internationale vergelijking gebruik gemaakt van de Europese armoedegrens, die is afgeleid van het doorsnee inkomen.

Kans op armoede

Armoede is niet eenduidig en met brede publieke en wetenschappelijke instemming te definiëren. Huishoudens met weinig inkomen zijn hier onderscheiden op basis van de lage-inkomensgrens en de beleidsmatige inkomensgrens. De aldus afgebakende groepen met een (hoge) kans op armoede hoeven niet noodzakelijkerwijs 'werkelijk' arm te zijn, maar deze afbakening garanderen wel dat de 'werkelijk' armen in grote lijnen in beeld worden gebracht. In additionele analyses is ook gekeken naar twee andere aspecten die van belang zijn bij de beoordeling van armoede, namelijk de omvang van het vermogen en de periode dat mensen van weinig inkomen moeten rondkomen.

Lage-inkomensgrens

De lage-inkomensgrens vertegenwoordigt een vast koopkrachtbedrag en wordt jaarlijks dus alleen aangepast voor de prijsontwikkeling. In prijzen van het jaar 2008 bedroeg de lage-inkomensgrens voor een alleenstaande 11 020 euro. Per maand komt dit neer op 920 euro. Voor meerpersoonshuishoudens is de lage-inkomensgrens met behulp van een equivalentiefactor aangepast voor de omvang en samenstelling van het huishouden. De aldus gecorrigeerde inkomens zijn daarmee vergelijkbaar gemaakt met het welvaartsniveau van een alleenstaande (zie CBS, 2004). Bij het vaststellen van de hoogte van de lage-inkomensgrens is deze destijds bewust boven het beleidsmatig minimum (in het bijzonder de bijstandsuitkering van een alleenstaande) gelegd. Hiermee werd beoogd, dat huishoudens die vooral op bijstand of AOW zijn aangewezen, tot de categorie met een laag inkomen gerekend worden. Ook in 2008 lag het inkomen (exclusief huurtoeslag) van een alleenstaande bijstandsontvanger onder de lage-inkomensgrens. Enkele groepen die van het beleidsmatig minimum moeten rondkomen, te weten eenoudergezinnen met één kind (vanaf 2006), alleenstaande AOW-ers en AOW-paren (vanaf 2007), hadden een inkomen net boven de lage-inkomensgrens.

Beleidsmatige inkomensgrens

Het sociaal of beleidsmatig minimum is het wettelijk bestaansminimum zoals dat in de politieke besluitvorming is vastgesteld. Het sociaal minimum betreft normbedragen die verschillen per huishoudentype. De norm voor een paar met

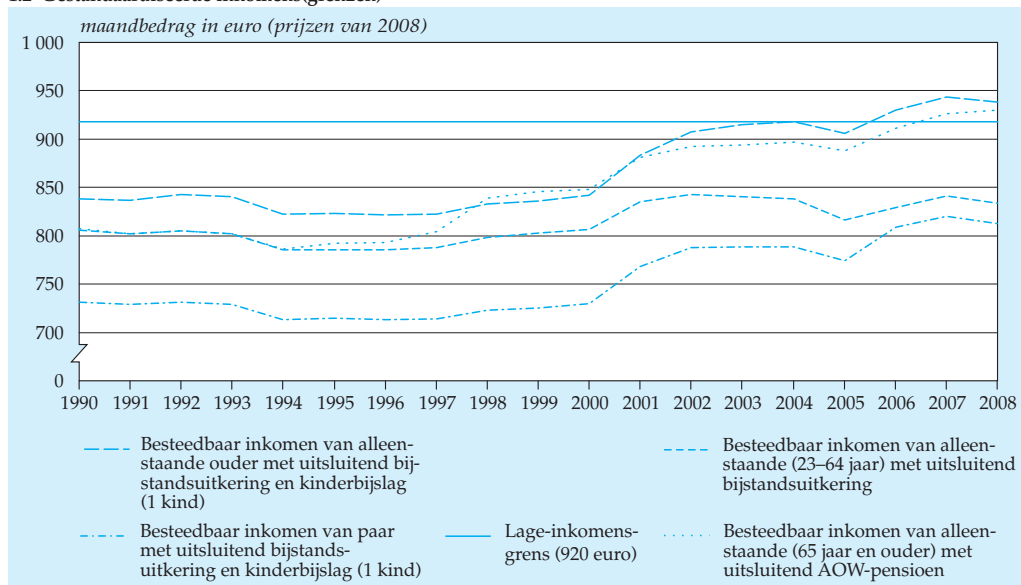
1.1 Hoogte van armoedegrenzen en equivalentiefactor van enkele huishoudentypen

	Alleenstaande		Paar zonder kind		Paar		Eenoudergezin	
	tot 65 jaar	65 jaar e.o.	tot 65 jaar	65 jaar e.o.	1 kind	2 kinderen	1 kind	2 kinderen
<i>netto maandbedrag in euro (lopende prijzen)</i>								
Lage-inkomensgrens								
2005	870	870	1 190	1 190	1 460	1 640	1 160	1 320
2006	880	880	1 210	1 210	1 470	1 660	1 170	1 330
2007	900	900	1 230	1 230	1 500	1 680	1 190	1 350
2008	920	920	1 260	1 260	1 530	1 730	1 220	1 390
Beleidsmatige inkomensgrens ¹⁾								
2005	780	850	1 100	1 180	1 240	1 310	1 160	1 230
2006	800	880	1 150	1 220	1 310	1 380	1 200	1 270
2007	830	910	1 190	1 260	1 350	1 430	1 240	1 310
2008	840	940	1 200	1 290	1 370	1 450	1 260	1 340
Equivalentiefactor								
2005–2008	1,00	1,00	1,37	1,37	1,67	1,88	1,33	1,51

Bron: CBS.

¹⁾ Het betreft hier 101 procent van het sociaal minimum (netto bijstand/AOW, inclusief vakantiegeld en eventuele kinderbijslag voor kinderen van 6–11 jaar en (vanaf 2008) kindgebonden budget.

1.2 Gestandaardiseerde inkomens(grenzen)

uitsluitend minderjarige kinderen, bijvoorbeeld, is gelijkgesteld aan de bijstands-uitkering van een echtpaar, aangevuld met de kinderbijslag. Bij 65-plussers is het bedrag aan AOW-pensioen als norm gekozen. Gebonden overdrachten als de huurtoeslag, zijn in het normbedrag opgenomen. Daarentegen is geen rekening gehouden met het belastingvoordeel als gevolg van aftrek van onder meer buitengewone lasten in verband met ziektekosten. Bijstandsontvangers met aftrek hebben daardoor een hoger besteedbaar inkomen (maar hebben wel hogere medische uitgaven) dan als zij geen aftrek hebben. Sinds 2000 is het aantal huishoudens dat voor deze aftrek in aanmerking kwam, toegenomen. Om armoede af te bakenen is de beleidsmatige inkomensgrens gesteld op 101 procent van het sociaal minimum. Dit betekent dat alle huishoudens die uitsluitend zijn aangewezen op bijstand of AOW, eventueel aangevuld met kinderbijslag en huurtoeslag, volgens de aldus gestelde grens automatisch tot de groep met risico op armoede worden gerekend.

Europese armoedegrens

De Europese armoedegrens wordt ieder jaar voor elk land afzonderlijk bepaald en is doorgaans gelijk aan 60 procent van de mediaan van het gestandaardiseerde inkomen.

Uitsluiting in de samenleving en aanvullende indicatoren

Naast indicatoren die gebaseerd zijn op het besteedbaar huishoudensinkomen, zijn ook aanvullende indicatoren gehanteerd zoals de mate van uitsluiting in de samenleving. Deze is gemeten als beperkingen in middelen voor elementaire levensbehoeften en achterstelling in deelname aan sociale en maatschappelijke activiteiten. Ook wordt nog ingegaan op de druk van vaste lasten, de vermogenspositie en het oordeel over de eigen financiële situatie.

Inkomensbegrip

Het besteedbaar inkomen omvat inkomen uit arbeid, eigen onderneming en vermogen, en overdrachtsinkomen bestaande uit uitkeringen, pensioen en ontvangen partneralimentatie. Betaalde partneralimentatie en premies en belastingen op het inkomen zijn in mindering gebracht. Kinderalimentatie en de ouderlijke bijdrage aan uitwonende kinderen worden niet waargenomen en konden daardoor niet in het inkomensbegrip opgenomen worden. Bij hantering van de lage-inkomensgrens zijn gebonden uitkeringen als de huurtoeslag buiten beschouwing gelaten.

Onderzoekspopulatie

In 2008 is bijna 95 procent van de totale bevolking van 16,5 miljoen mensen in de onderzoekspopulatie opgenomen. Buiten beschouwing bleven de bevolking in instellingen, inrichtingen en tehuizen (200 duizend personen), en studentenhuishoudens en particuliere huishoudens die niet het hele jaar door inkomen hadden (680 duizend personen). De onderzoekspopulatie bestond in 2008 uit 15,6 miljoen personen die tezamen in 6,8 miljoen huishoudens woonden.

1.3 Databronnen in lage inkomens, kans op armoede en uitsluiting, 2009

Databron	Steekproefomvang (recent jaar)	Onderzoeksjaren
Inkomenspanelonderzoek (IPO)	91 duizend huishoudens (265 duizend personen)	1990–2008 ¹⁾
Regionaal inkomensonderzoek (RIO)	1,9 miljoen huishoudens (5,1 miljoen personen)	2006
Vermogensstatistiek Statistics on Income and Living Conditions (EU-SILC)	91 duizend huishoudens (265 duizend personen)	1-1-2009
Permanent onderzoek levenssituatie (POLS)	10 duizend huishoudens	2005–2008
Consumenten conjunctuur onderzoek (CCO)	10 duizend personen	2004–2008
Budgetonderzoek (BO)	1 500 huishoudens (per maand)	2002–2009 ²⁾
	1 400 huishoudens	2006–2008

¹⁾ De belangrijkste bron voor het IPO vormen gegevens van de Belastingdienst. Doordat de gegevens voor het onderzoeksjaar 2008 op het moment van samenstellen van deze publicatie nog onvolledig waren, zijn deze waar nodig aangevuld met berekeningen. Daardoor hebben de cijfers voor 2008 een voorlopig karakter.

²⁾ Gegevens beschikbaar tot en met september 2009.

2. Omvang en risicogroepen

2.1 Kans op armoede bij huishoudens

In 2008 hadden 545 duizend huishoudens een laag inkomen, terwijl zich 460 duizend huishoudens onder de beleidsmatige inkomensgrens bevonden.

Aandeel lage inkomens neemt in 2008 licht toe

Van de ruim 6,8 miljoen huishoudens in 2008 moest 8,0 procent van een laag inkomen rondkomen. De voorlopige cijfers wijzen daarmee op een stijging ten opzichte van 2007 met 0,4 procentpunt. Door deze toename kwam het aantal huishoudens met een laag inkomen in 2008 uit op 545 duizend.

In de eerste helft van de jaren negentig lag het aandeel huishoudens met een laag inkomen op ruim 15 procent. Nadat in de periode 1996-2002 sprake was van een voortdurende daling van dit percentage, is dit tussen 2002 en 2005 onder invloed van de zwakke conjunctuur weer licht toegenomen. In 2006 en 2007 nam het aandeel huishoudens met een laag inkomen opnieuw flink af. Dit komt enerzijds doordat de economie in die jaren weer opbloede, en anderzijds doordat de koopkracht van enkele groepen op het sociaal minimum in die jaren sterk toenam. In de loop van 2008 kwam aan deze bloei een einde als gevolg van de kredietcrisis en nam het percentage huishoudens met een laag inkomen weer iets toe.

Van de 545 duizend huishoudens die in 2008 een laag inkomen hadden, moesten er 169 duizend al ten minste vier jaar achtereen van een laag inkomen rondkomen. Daarmee kwam het aantal langdurig lage inkomens uit op het laagste niveau sinds 1992, waarover dit gegeven voor het eerst is vastgesteld. Het aandeel huishoudens dat langdurig van een laag inkomen afhankelijk was, bedroeg 2,8 procent en was daarmee even hoog als in 2007.

Ook toename volgens de beleidsmatige inkomensgrens

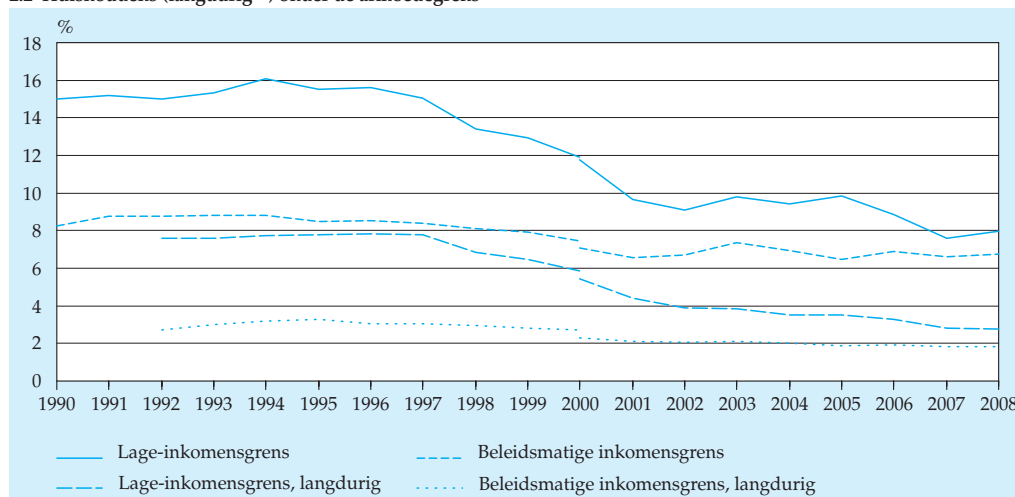
In 2008 hadden 460 duizend huishoudens (6,7 procent) een inkomen onder de beleidsmatige inkomensgrens. Ook volgens deze armoede-indicator was op basis van de voorlopige uitkomsten sprake van een lichte toename ten opzichte van 2007. De ontwikkeling van het aandeel huishoudens onder de beleidsmatige inkomensgrens laat vanaf 1990 een aanmerkelijk vlakker verloop zien dan het aandeel huishoudens met een laag inkomen. Dit komt doordat de beleidsmatige inkomensgrens zich jaarlijks aanpast aan de koopkrachtontwikkeling van het sociaal minimum. Daardoor leidt een koopkrachtstijging bij deze grens in mindere mate tot een lager aantal huishoudens met kans op armoede dan bij de in koopkracht gelijkblijvende lage-inkomensgrens.

2.1 Huishoudens met een inkomen onder armoedegrens

	Huishoudens, totaal	Lage-inkomensgrens		Beleidsmatige grens		Lage-inkomensgrens		Beleidsmatige grens		
		totaal	w.o. langdurig	totaal	w.o. langdurig	totaal	w.o. langdurig	totaal	w.o. langdurig	
	<i>x 1 000</i>					%				
2000*	6 399	754	309	452	130	11,8	5,4	7,1	2,3	
2001	6 480	627	252	425	120	9,7	4,4	6,6	2,1	
2002	6 539	596	227	438	121	9,1	3,9	6,7	2,1	
2003	6 545	641	224	481	125	9,8	3,8	7,4	2,1	
2004	6 573	618	207	456	120	9,4	3,5	6,9	2,0	
2005	6 615	652	209	427	113	9,9	3,5	6,5	1,9	
2006	6 704	593	196	462	115	8,8	3,3	6,9	1,9	
2007	6 768	515	172	447	111	7,6	2,8	6,6	1,8	
2008*	6 821	545	169	460	113	8,0	2,8	6,7	1,8	

Bron: CBS (Inkomensstatistiek).

2.2 Huishoudens (langdurig ¹⁾) onder de armoedegrens ²⁾

Bron: CBS (Inkomensstatistiek).

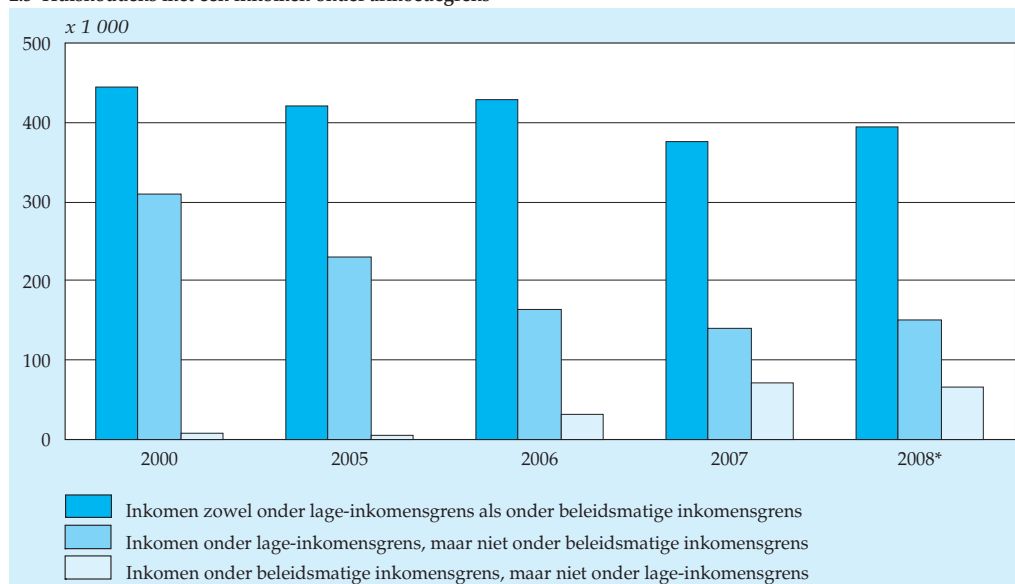
¹⁾ Vier jaar en langer.

²⁾ De Inkomensstatistiek is gereviseerd. Hierdoor zijn de cijfers uit de reeks 1990–2000 niet geheel vergelijkbaar met die uit de reeks 2000–2008.

Omvang verschilt per indicator

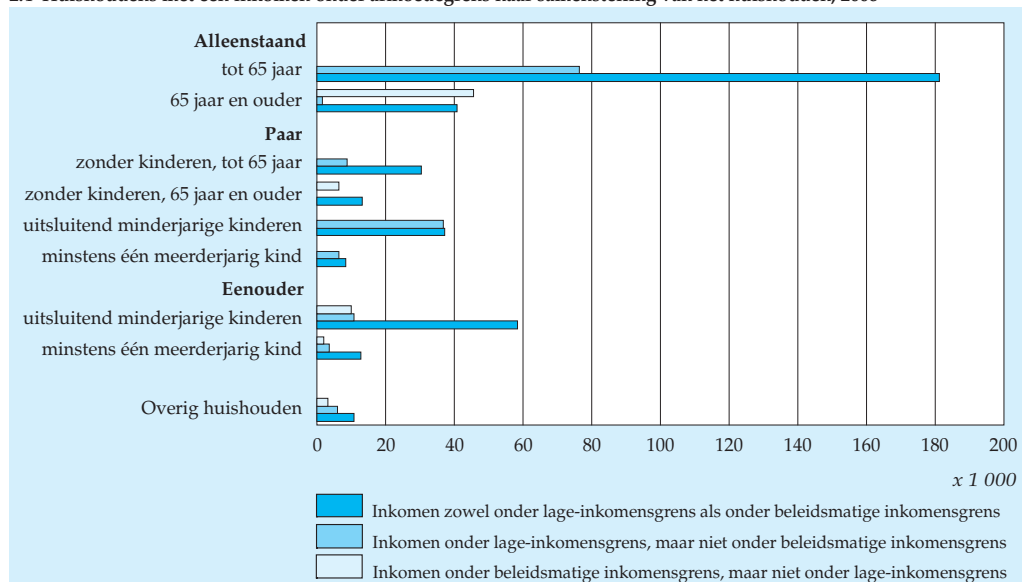
Het aantal huishoudens dat zich onder een armoedegrens bevindt, is uiteraard afhankelijk van de gebruikte inkomensgrens en de aard van het gehanteerde inkomensbegrip. Het verschil in niveau en ontwikkeling van armoede volgens de lage-inkomensgrens en de beleidsmatige inkomensgrens kan verklaard worden aan de hand van de positie van deze grenzen ten opzichte van elkaar (zie hoofdstuk 1, figuur 1.2). Uiteraard geldt, dat hoe groter de afstand tussen beide grenzen is, hoe groter het verschil in aantal huishoudens dat wel arm is volgens de ene, maar niet volgens de andere armoede-indicator. Doordat de afstand tussen beide grenzen voor diverse bevolkingsgroepen tussen 2000 en 2008 kleiner geworden is, nam het verschil in uitkomsten volgens beide armoede-indicatoren af. Vanaf 2006 zijn er zelfs enkele groepen, waarvoor de beleidsmatige inkomensgrens boven de lage-inkomensgrens kwam te liggen. Het gaat hier om eenoudergezinnen met één minderjarig kind en (vanaf 2007) alleenstaande en samenwonende 65-plussers. De koopkracht van huishoudens die tot deze categorieën behoren en uitsluitend afhankelijk zijn van bijstand respectievelijk AOW, verbeterde zich dusdanig, dat zij de lage-inkomensgrens passeerden. Vanaf dat moment behoorden zij dus niet langer tot de groep met een laag inkomen, maar bleven wel deel uit maken van de beleidsmatige minima. Dit had tot gevolg, dat ook diverse kenmerken van de groep met een laag inkomen zich in de periode 2000–2008 anders ontwikkeld hebben dan die van de huishoudens onder de beleidsmatige inkomensgrens.

2.3 Huishoudens met een inkomen onder armoedegrens

Bron: CBS (Inkomensstatistiek).

2.4 Huishoudens met een inkomen onder armoedegrens naar samenstelling van het huishouden, 2008*

Bron: CBS (Inkomensstatistiek).

2.2 Risicogroepen

2.2.1 Samenstelling van het huishouden

Onder eenoudergezinnen met minderjarige kinderen komt een laag inkomen met een aandeel van 29 procent het meest voor. Het percentage van deze gezinnen dat langdurig op een laag inkomen is aangewezen, is sinds 2000 sterk gedaald. Volgens de beleidsmatige grens lopen alleenstaande 65-plussers een twee keer zo hoog risico op armoede als volgens de lage-inkomensgrens.

Hoog aandeel met laag inkomen onder eenoudergezinnen

Een laag inkomen kwam in 2008 het meest voor bij eenoudergezinnen met uitsluitend minderjarige kinderen. Van hen had 29 procent een inkomen onder de lage-inkomensgrens. Ook alleenstaanden tot 65 jaar kenden een hoog aandeel (18 procent) dat van een laag inkomen moest rondkomen. Het aandeel was met nog geen 2 procent in 2008 het kleinst bij paren van 65 jaar en ouder.

De beleidsmatige grens laat in grote lijnen eenzelfde beeld zien. Ook hier lopen eenoudergezinnen met uitsluitend minderjarige kinderen en alleenstaanden tot 65 jaar het hoogste risico op armoede. Enkele groepen hebben volgens de beleidsmatige grens een hogere kans op armoede dan volgens de lage-inkomensgrens. Zo was voor alleenstaande 65-plussers het aandeel met een inkomen onder de beleidsmatige inkomensgrens (10,8 procent) in 2008 twee keer zo hoog als het aandeel met een laag inkomen (5,3 procent). Dit verschil komt doordat alleenstaanden met uitsluitend AOW (en eventueel huurtoeslag) in 2008 met hun inkomen weliswaar net onder de beleidsmatige grens, maar boven de lage-inkomensgrens uitkwamen.

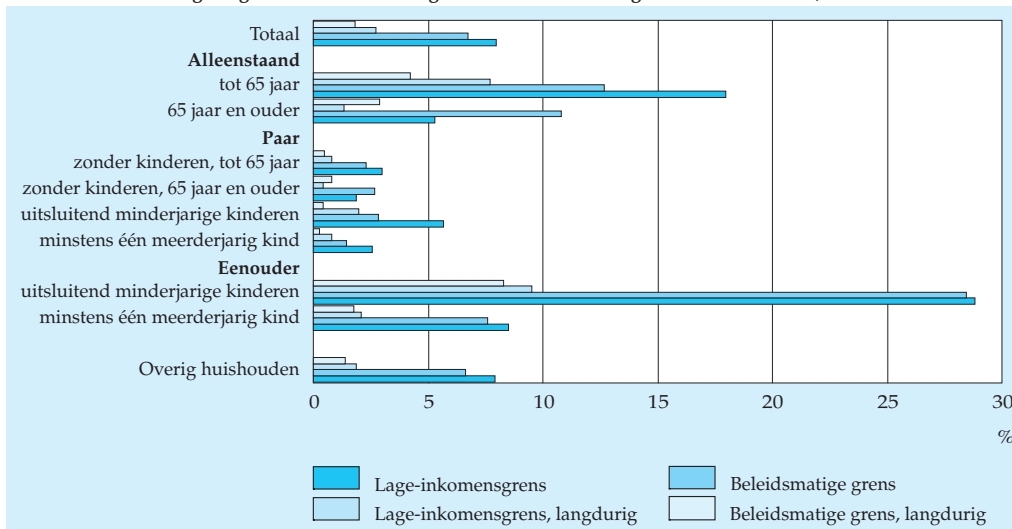
Forse daling van eenoudergezinnen met langdurig laag inkomen

Eenoudergezinnen met uitsluitend minderjarige kinderen waren ook het meest vier jaar of langer afhankelijk van een laag inkomen: van hen had in 2008 bijna één op de tien langdurig een laag inkomen. Dit aandeel is sinds 2000 echter fors gedaald. In 2000 had nog bijna een kwart van de eenoudergezinnen met uitsluitend minderjarige kinderen langdurig een laag inkomen. De daling komt enerzijds door de toegenomen arbeidsparticipatie en daarmee gepaard gaande inkomensverbetering en anderzijds door de koopkrachtverbetering van eenoudergezinnen die op bijstand zijn aangewezen (zie hoofdstuk 1).

Ook sterke daling bij alleenstaande 65-plussers

Bij alleenstaande 65-plussers was eveneens sprake van een sterke daling van het percentage dat langdurig van een laag inkomen moest rondkomen. Bij hen daalde dit aandeel van bijna 14 procent in 2000 tot bijna 1,5 procent in 2008. Dit komt vooral doordat de koopkracht van alleenstaanden met alleen AOW in deze periode sterk verbeterd is.

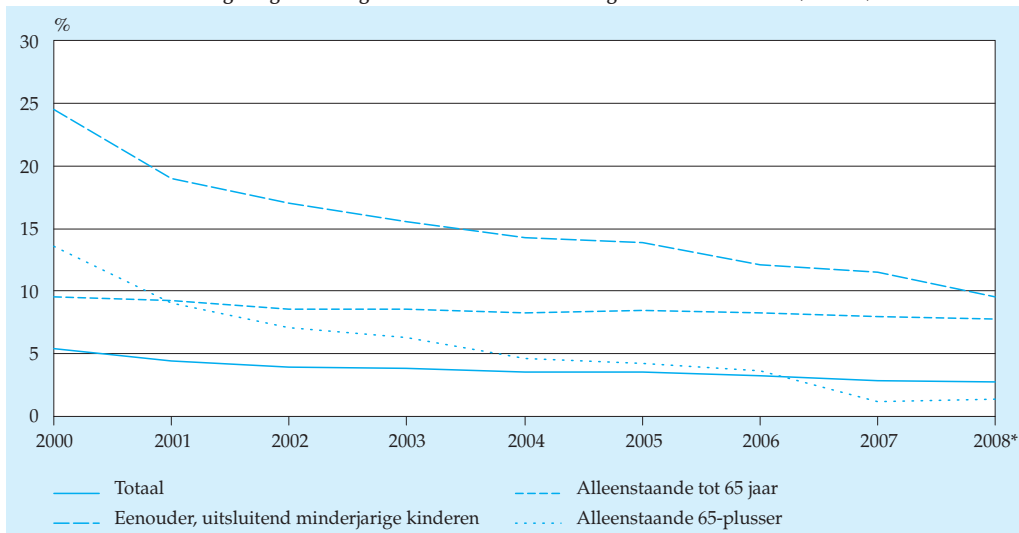
2.5 Huishoudens (langdurig ¹⁾) onder de armoedegrens naar samenstelling van het huishouden, 2008*

Bron: CBS (Inkomensstatistiek).

¹⁾ Huishoudens met niet alleen in 2008, maar ook in de jaren 2005–2007 een inkomen onder de armoedegrens.

2.6 Huishoudens met langdurig ¹⁾ een laag inkomen naar samenstelling van het huishouden (selectie)

Bron: CBS (Inkomensstatistiek).

¹⁾ Vier jaar en langer.

2.2.2 Bron van het inkomen

Een laag inkomen en een inkomen onder de beleidsmatige grens komen relatief het meest voor bij huishoudens met een uitkering als voornaamste inkomensbron. Vooral bijstandontvangers hebben een hoge kans op armoede.

Bijstandsonvangers lopen het meest risico op armoede

Een laag inkomen komt relatief het meest voor bij huishoudens die vooral afhankelijk zijn van een uitkering. Ruim tweederde van de huishoudens die voornamelijk van een bijstandsuitkering moeten rondkomen, had in 2008 een laag inkomen. Bij hen heeft een laag inkomen betrekkelijk vaak een langdurig karakter. Ook onder ontvangers van een werkloosheidsuitkering of arbeidsongeschiktheidsuitkering lag het aandeel huishoudens met een laag inkomen met respectievelijk bijna 26 en 21 procent ruim boven het gemiddelde. Van de groepen die vooral afhankelijk van een overdrachtsinkomen zijn, namen pensioenontvangers de meest gunstige positie in. Bij hen bedroeg het aandeel met een laag inkomen in 2008 slechts zo'n 4 procent, hetgeen half zoveel is als aandeel van het totaal van de huishoudens.

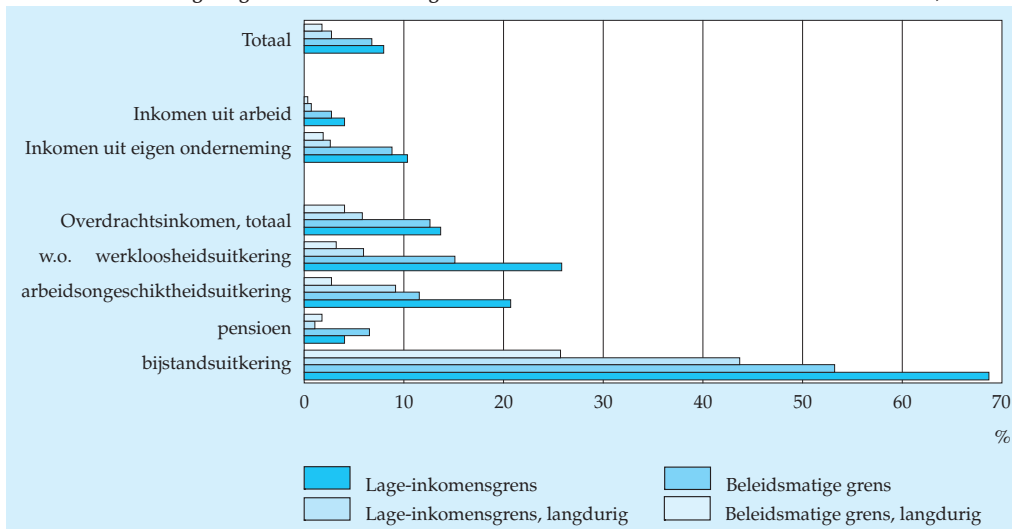
Ook werkenden met een laag inkomen

Van de huishoudens die hun inkomen voornamelijk uit werk betrekken, hadden in 2008 alleen zelfstandigen met een aandeel van ruim 10 procent vaker dan gemiddeld een laag inkomen. Het gaat hier om zelfstandigen die slechts een geringe winst boekten of met een verlies te kampen hadden. In de meeste gevallen heeft een laag inkomen bij hen geen langdurig karakter. Slechts 2,6 procent van alle zelfstandigen had vier jaar of langer achtereenvolgend een laag inkomen. Bij huishoudens waarvan het inkomen vooral uit loon bestond, was het aandeel lage inkomens met 4 procent het laagst.

Vergelijkbaar patroon volgens beleidsmatige grens, maar relatief veel pensioenhuishoudens

Hantering van de beleidsmatige armoedegrens levert voor de onderscheiden groepen globaal weer eenzelfde beeld op van het risico op armoede. In het algemeen is het aandeel van huishoudens met een inkomen onder de beleidsmatige grens lager dan dat volgens de lage-inkomensgrens. Een uitzondering hierop vormen huishoudens waarvoor pensioen de voornaamste inkomensbron vormt. Dit komt doordat huishoudens die zijn aangewezen op uitsluitend AOW wel tot de groep met kans op armoede behoren volgens de beleidsmatige inkomensgrens, maar niet volgens de lage-inkomensgrens (zie paragraaf 2.1). Hierdoor vormden huishoudens die vooral op pensioen of een werkloosheids- of arbeidsongeschiktheidsuitkering waren aangewezen, in 2008 de grootste groep onder de huishoudens met een inkomen onder de beleidsmatige inkomensgrens, terwijl dit onder de huishoudens met een laag inkomen de bijstandsonvangers waren.

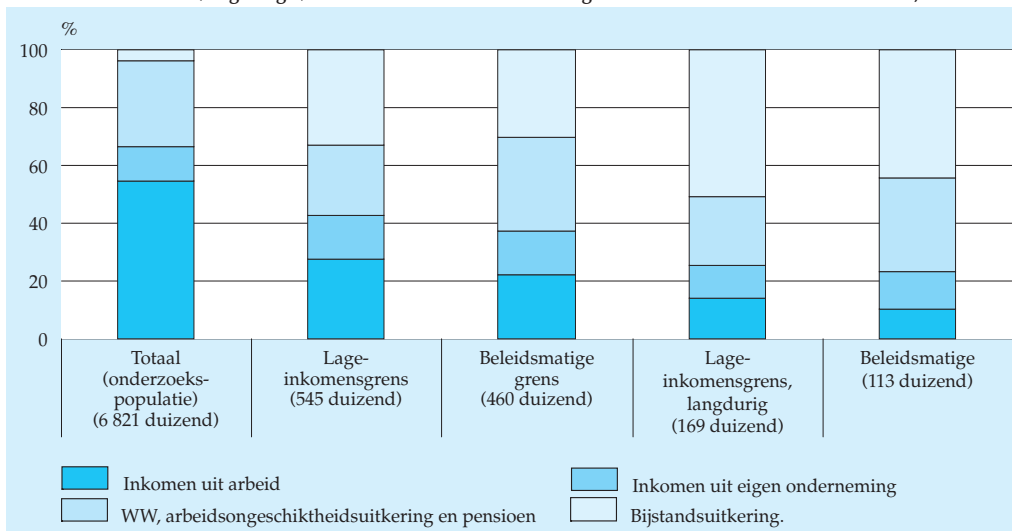
2.7 Huishoudens (langdurig ¹⁾) onder de armoedegrens naar voornaamste inkomensbron van het huishouden, 2008*

Bron: CBS (Inkomensstatistiek).

¹⁾ Huishoudens met niet alleen in 2008, maar ook in de jaren 2005–2007 een inkomen onder de armoedegrens.

2.8 Huishoudens met (langdurig ¹⁾) een inkomen onder de armoedegrens naar voornaamste inkomensbron, 2008*

Bron: CBS (Inkomensstatistiek).

¹⁾ Huishoudens met niet alleen in 2008, maar ook in de jaren 2005–2007 een inkomen onder de armoedegrens.

2.2.3 Land van herkomst

Huishoudens met een niet-westerse hoofdkostwinner hebben ruim drie maal zo veel als gemiddeld te maken met een laag inkomen. Bij de niet-westerse huishoudens van de tweede generatie is dit verschil iets minder groot.

Hoog aandeel met laag inkomen onder niet-westers allochtonen

In 2008 had een kwart van de huishoudens met een niet-westerse hoofdkostwinner een laag inkomen. Dit is ruim drie maal zo veel als gemiddeld. Bij niet-westerse huishoudens heeft het lage inkomen bovendien in grotere mate een aanhoudend karakter: bij hen komt een langdurig laag inkomen daardoor bijna vier keer zo veel voor als gemiddeld. Huishoudens waarvan de hoofdkostwinner uit Marokko stamt, werden in 2008 met ruim 14 procent het meest getroffen door een langdurig laag inkomen. Onder Surinaamse huishoudens kwam een langdurig laag inkomen in bijna 8 procent van de gevallen voor.

Volgens de beleidsmatige inkomensgrens behoorde krap een op de vijf niet-westerse huishoudens tot de groep met risico op armoede. De rangorde binnen deze groep is evenwel anders dan onder de groep met een laag inkomen. Zo komt onder huishoudens met een Marokkaanse herkomst een inkomen (langdurig) onder de beleidsmatige inkomensgrens het minst voor. De twee armoede-indicatoren laten bij Marokkaanse huishoudens een betrekkelijk groot verschil in uitkomst zien, terwijl bij bijvoorbeeld Surinaamse huishoudens de uitkomsten veel dichterbij elkaar liggen. Dit onderscheid is toe te schrijven aan het verschil in huishoudenssamenstelling: bij huishoudens uit Marokko gaat het om relatief veel paren met minderjarige kinderen die vaak wel kans maken op armoede volgens de lage-inkomensgrens, maar niet volgens de beleidsmatige inkomensgrens (zie paragraaf 2.1).

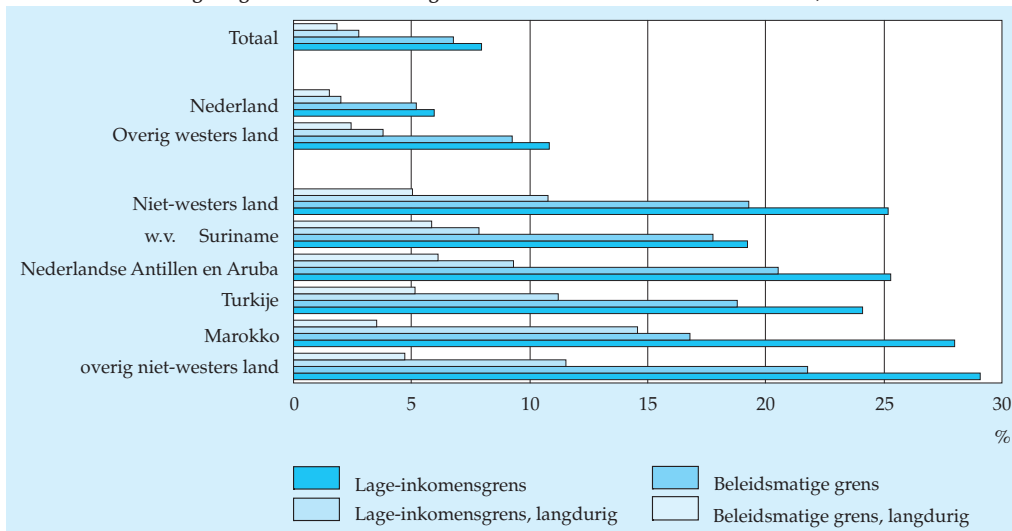
Inkomenspositie van tweede generatie gunstiger dan van eerste generatie

Slechts een van de zeven hoofdkostwinners van niet-westerse huishoudens behoorde in 2008 tot de tweede generatie, dat wil zeggen dat deze persoon zelf in Nederland geboren is. Onder deze kleine, maar snel groeiende groep kwam een laag inkomen in 2008 relatief minder vaak voor (ruim 17 procent) dan bij de eerste generatie van niet-westerse allochtonen, die buiten Nederland geboren zijn (bijna 27 procent).

Kans op armoede onder niet-westerse huishoudens sinds 2000 sterk gedaald

Het aandeel van de niet-westerse huishouden met een laag inkomen is tussen 2000 en 2008 met ruim 7 procentpunt kleiner geworden. De schommelingen in het aandeel zijn bij hen duidelijk groter dan bij het totaal van alle huishoudens. Doordat de niet-westerse huishoudens relatief weinig 65-plussers omvatten, heeft de conjunctuur een grote invloed op het aandeel niet-westerse huishoudens met een laag inkomen. In economisch slechte tijden (2005), neemt dit percentage sterker toe, in goede tijden (2006–2007) sterker af dan voor de totale groep huishoudens.

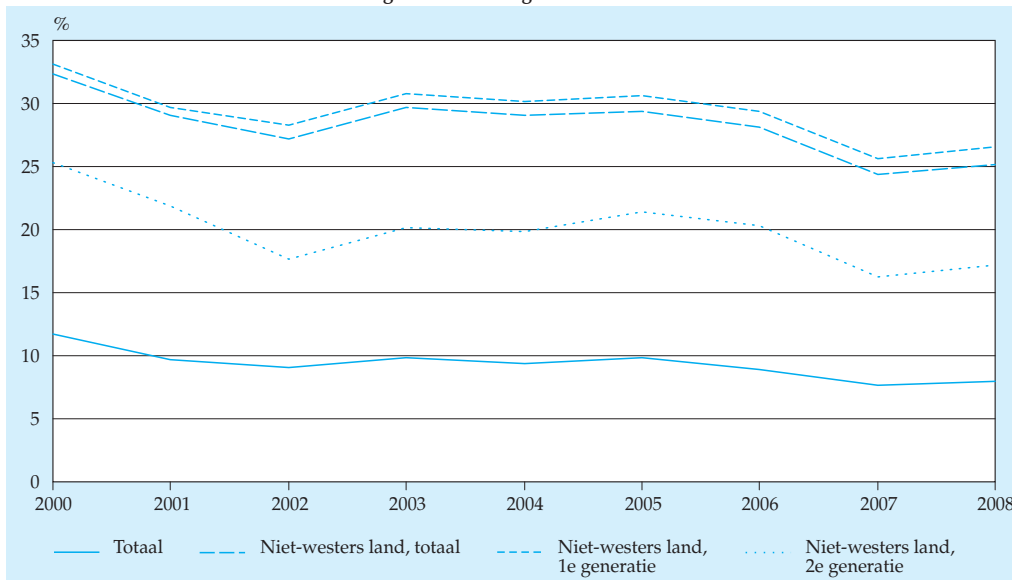
2.9 Huishoudens (langdurig ¹⁾) onder de armoedegrens naar herkomst van de hoofdkostwinner, 2008*

Bron: CBS (Inkomensstatistiek).

¹⁾ Huishoudens met niet alleen in 2008, maar ook in de jaren 2005–2007 een inkomen onder de armoedegrens.

2.10 Niet-westerse huishoudens met een laag inkomen naar generatie van de hoofdkostwinner

Bron: CBS (Inkomensstatistiek).

2.3 *Intensiteit*

De intensiteit van armoede is het inkomenstekort ten opzichte van de gebruikte armoedegrens. Terwijl het inkomenstekort volgens de lage-inkomensgrens in 2008 iets hoger was dan in 2007, bleef dit volgens de beleidsmatige inkomensgrens gelijk.

Inkomenstekort volgens beleidsmatige grens kleiner dan volgens lage-inkomensgrens

Het inkomen van de 545 duizend huishoudens met een laag inkomen, lag in 2008 in doorsnee 13,8 procent onder de lage-inkomensgrens. Voor de 169 duizend huishoudens die langdurig van een laag inkomen moeten rondkomen, was de intensiteit van armoede gemiddeld genomen lager: bij hen bedraagt het inkomenstekort ten opzichte van de lage-inkomensgrens 9,9 procent. Dit verschil komt doordat de groep die langdurig van een laag inkomen moet rondkomen, relatief weinig huishoudens bevat met een groot inkomenstekort zoals zelfstandigen die met een verlies te maken hadden en relatief veel huishoudens die langdurig zijn aangewezen op een bijstandsuitkering. Het inkomenstekort volgens de beleidsmatige inkomensgrens is een stuk kleiner: in 2008 bedroeg dit 8,3 procent. Dit komt uiteraard door de grote groep huishoudens die zijn aangewezen op het sociaal minimum en die dus logischerwijs met hun inkomen net onder de beleidsmatige inkomensgrens zitten. De groep die langdurig onder de beleidsmatige inkomensgrens verkeerde, bestond in 2008 voor bijna de helft uit bijstandsontvangers (zie paragraaf 2.2.2). Hierdoor bedroeg het inkomenstekort ten opzichte van deze grens in doorsnee nog geen 4 procent.

Het inkomenstekort is ook als een (gestandaardiseerd) inkomensbedrag in euro uitgedrukt. In 2008 kwamen huishoudens met een laag inkomen in doorsnee 130 euro per maand tekort om net boven de lage-inkomensgrens uit te komen. Dit tekort bedroeg voor huishoudens die in 2008 ten minste vier jaar achtereen een laag inkomen hadden, 90 euro per maand. Huishoudens die langdurig onder de beleidsmatige grens verbleven, kwamen in doorsnee 40 euro per maand tekort om boven deze inkomensgrens uit te komen.

Ook verschil in ontwikkeling van inkomenstekort tussen beide grenzen

Het inkomenstekort ten opzichte van de lage-inkomensgrens was in 2008 iets hoger dan in het daaraan voorafgaande jaar. Dit gold ook voor huishoudens die langdurig op een laag inkomen waren aangewezen. Het inkomenstekort van de huishoudens die (langdurig) onder de beleidsmatige inkomensgrens verkeerde, bleef vrijwel onveranderd ten opzichte van 2007.

De jaarlijkse schommelingen in het inkomenstekort hangen mede samen met de steeds wisselende samenstelling van de groep huishoudens onder de armoedegrens (zie paragraaf 2.1 en 2.5). Daarnaast is de koopkrachtontwikkeling van huishoudens die in twee opeenvolgende jaren tot de groep onder de armoedegrens behoren, van invloed op de ontwikkeling van de intensiteit van armoede. Bij hantering van de beleidsmatige inkomensgrens moet daarbij bedacht worden, dat deze ieder jaar opnieuw wordt vastgesteld en in het algemeen niet in koopkracht gelijk blijft.

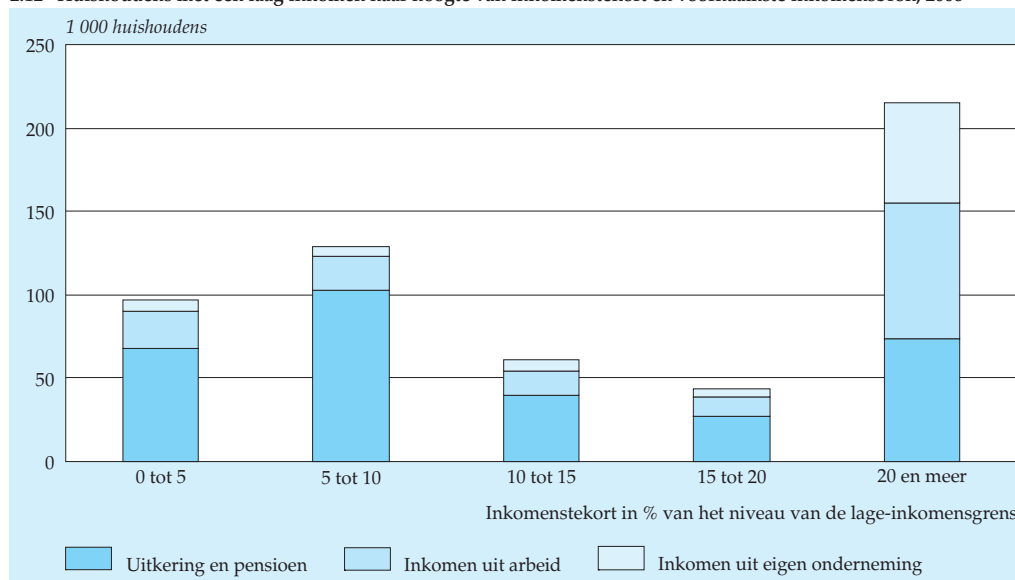
2.11 Mediaan van inkomensstekort¹⁾ ten opzichte van armoedegrens

	Lage-inkomensgrens		Beleidsmatige inkomensgrens		Lage-inkomensgrens		Beleidsmatige inkomensgrens	
	totaal	w.o. langdurig	totaal	w.o. langdurig	totaal	w.o. langdurig	totaal	w.o. langdurig
	<i>bedrag per maand (euro, prijspeil 2008)</i>				<i>in % van het niveau van de armoedegrens</i>			
2000*	110	80	130	20	11,7	8,4	5,1	0,9
2001	80	70	130	20	9,1	8,1	5,4	0,9
2002	80	80	70	10	9,2	8,2	6,4	0,9
2003	100	80	90	10	10,6	8,4	7,5	1,0
2004	100	80	100	20	10,9	8,7	8,3	1,3
2005	100	100	100	20	11,2	11,1	8,5	1,5
2006	110	90	90	30	11,9	9,8	7,7	3,1
2007	120	80	100	40	13,3	8,7	8,3	3,9
2008*	130	90	100	40	13,8	9,9	8,3	3,7

Bron: CBS (Inkomensstatistiek).

¹⁾ Het inkomensstekort is het extra inkomen dat een huishouden nodig zou hebben om net boven de armoedegrens te komen. Ten opzichte van de lage-inkomensgrens gaat het bij de bedragen in euro om een gestandaardiseerd bedrag. Voor meerpersoonshuishoudens moet dit bedrag met de equivalentiefactor vermenigvuldigd worden om een bedrag in termen van besteedbaar huishoudensinkomen te krijgen. Voor een echtpaar, bijvoorbeeld, bedraagt deze factor 1,37. Een gestandaardiseerd inkomensstekort van 100 euro per maand komt voor een echtpaar dus neer op een tekort aan besteedbaar huishoudensinkomen van 137 euro.

2.12 Huishoudens met een laag inkomen naar hoogte van inkomensstekort en voornaamste inkomensbron, 2008*

Bron: CBS (Inkomensstatistiek).

2.4 Kans op armoede bij personen

Onder de bevolking die behoort tot de huishoudens met kans op armoede, vormen minderjarige kinderen een betrekkelijk grote groep. Ook vrouwen maken relatief vaak deel uit van een huishouden met een inkomen onder de armoedegrens.

Stijging van het aantal personen met kans op armoede

De 545 duizend huishoudens met een laag inkomen bestonden gemiddeld uit twee personen. In 2008 moesten dus bijna 1,1 miljoen mensen (7 procent van de bevolking) van een laag inkomen rondkomen. Ten opzichte van 2007 kwam dit neer op een stijging met 36 duizend mensen. Het aantal personen dat ten minste vier jaar achtereen behoorde tot de bevolking met een laag inkomen, lag in 2008 met 335 duizend (2,4 procent van de bevolking) op vrijwel hetzelfde niveau als in het jaar daarvoor. Hantering van de beleidsmatige inkomensgrens laat zien, dat bijna 830 duizend mensen (5,3 procent) in 2008 onder deze armoedegrens leefden, van wie 186 duizend (1,3 procent van de totale bevolking) al ten minste vier jaar achtereen. Volgens deze armoede-indicator was er slechts sprake van een zeer geringe stijging van deze aantallen ten opzichte van 2007.

Relatief veel kinderen in bevolking met laag inkomen

De kans op armoede loopt sterk uiteen naar leeftijd. Terwijl 7 procent in 2008 tot de bevolking met een laag inkomen behoorden, gold dit voor bijna één op de tien minderjarige kinderen. Kinderen zijn ook oververtegenwoordigd onder de bevolking die langdurig van een laag inkomen moet leven: in 2008 betrof hun aantal 108 duizend (3,7 procent). Bijna de helft van hen groeide op in een bijstandsgezin.

Ook oververtegenwoordiging van vrouwen, maar deze is sterk afgenomen

De totale bevolking bestaat voor iets meer dan de helft uit vrouwen. Ook in huishoudens die (langdurig) van een inkomen onder de lage-inkomensgrens moeten rondkomen, vormden vrouwen een meerderheid. Deze oververtegenwoordiging is in de jaren 2000–2008 een stuk minder groot geworden. In deze periode daalde het aandeel van vrouwen in de groep die vier jaar of langer van een laag inkomen moest rondkomen, van 61,3 procent in 2000 tot 54,1 procent in 2008. Dit komt vooral doordat de kans op armoede in twee groepen waarin vrouwen sterk vertegenwoordigd zijn, eenoudergezinnen en oudere alleenstaanden, in deze periode sterk is afgenomen (zie paragraaf 2.2.1).

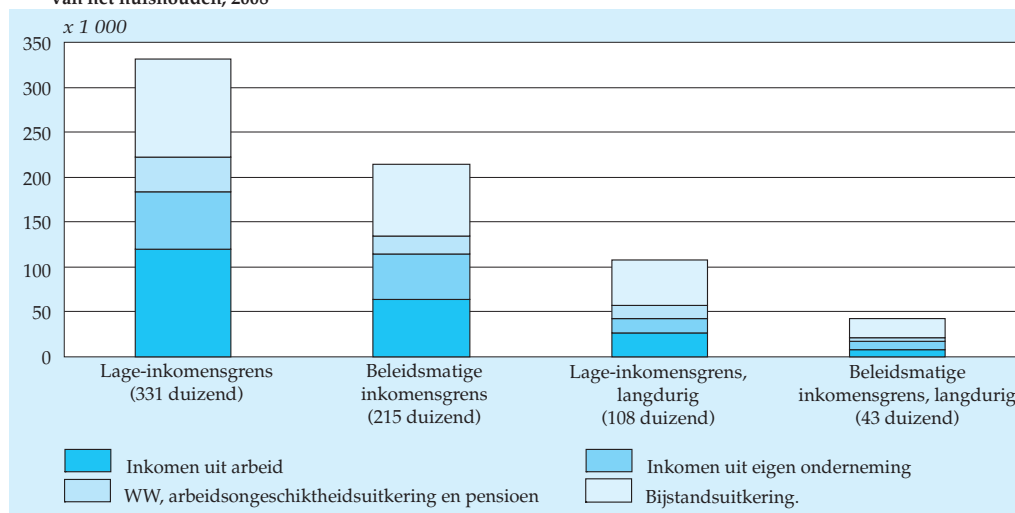
2.13 Personen in huishoudens met een inkomen (langdurig¹⁾) onder armoedegrens

	Personen, totaal	Lage-inkomensgrens		Beleidsmatige grens		Lage-inkomensgrens		Beleidsmatige grens		
		totaal	w.o. langdurig	totaal	w.o. langdurig	totaal	w.o. langdurig	totaal	w.o. langdurig	
Totaal		<i>x 1 000</i>					<i>%</i>			
2000*	14 960	1 558	546	883	203	10,4	4,1	5,9	1,5	
2001	15 132	1 256	452	795	187	8,3	3,4	5,3	1,4	
2002	15 266	1 237	416	866	195	8,1	3,1	5,7	1,5	
2003	15 279	1 343	420	960	208	8,8	3,1	6,3	1,5	
2004	15 303	1 313	394	912	200	8,6	2,9	6,0	1,5	
2005	15 298	1 339	394	836	191	8,8	2,9	5,5	1,4	
2006	15 468	1 199	370	857	190	7,8	2,7	5,5	1,4	
2007	15 547	1 057	339	823	183	6,8	2,4	5,3	1,3	
2008*	15 608	1 093	335	829	186	7,0	2,4	5,3	1,3	
Minderjarig kind										
2000*	3 265	489	154	243	47	15,0	5,6	7,4	1,7	
2005	3 331	423	122	248	50	12,7	4,3	7,4	1,8	
2008*	3 340	331	108	215	43	9,9	3,7	6,4	1,5	
Vrouw										
2000*	7 535	873	335	496	128	11,6	5,0	6,6	1,9	
2005	7 715	739	221	465	109	9,6	3,2	6,0	1,6	
2008*	7 869	589	181	468	106	7,5	2,6	6,0	1,5	

Bron: CBS (Inkomensstatistiek).

¹⁾ Vier jaar en langer.

2.14 Minderjarige kinderen in huishoudens (langdurig ¹⁾) onder armoedegrens naar voornaamste inkomensbron van het huishouden, 2008*

Bron: CBS (Inkomensstatistiek).

¹⁾ Huishoudens met niet alleen in 2008, maar ook in de jaren 2005-2007 een inkomen onder de armoedegrens.

2.5 In-, uit- en doorstroom

Voor het meten van stromen vormt de persoon het uitgangspunt, omdat deze in tegenstelling tot het huishouden een vaste teleenheid vormt. De jaarlijkse in- en uitstroom van personen onder de armoedegrens is zeer groot. Afhankelijk van de gebruikte armoede-indicator gaat het hierbij jaarlijks om zo'n 40 tot 47 procent van de bevolking onder de armoedegrens.

Relatieve omvang van in- en uitstroom verschilt sterk per armoede-indicator

De dynamiek in het inkomen leidt jaarlijks tot een grote stroom mensen in en uit de groep met een laag inkomen. Van de bijna 1,1 miljoen mensen die in 2008 tot een huishouden met een laag inkomen behoorden, zijn er ruim 410 duizend in dat jaar voor het eerst of opnieuw bij gekomen. Aan de andere kant stroomden in 2008 bijna 380 duizend mensen uit de groep met een laag inkomen. De jaarlijkse in- en uitstroom ten opzichte van de groep met een laag inkomen bedroeg gemiddeld in de periode 2000–2008 respectievelijk 39 en 42 procent. Bij hantering van de beleidsmatige inkomensgrens liggen deze aandelen een stuk hoger, en wel zowel voor de instroom als voor de uitstroom op 47 procent.

Merendeel van de instroom behoorde tot huishouden van werknemer of zelfstandige

De instroom verschilt sterk in samenstelling van de doorstroom, de mensen die tot de armoedegroep bleven behoren. Zo bestond de doorstroom in 2008 voor het merendeel uit mensen die vooral op een uitkering waren aangewezen. Daarentegen behoorde 56 procent van de totale instroom in de groep met een laag inkomen, tot een huishouden waarvan inkomen uit arbeid of inkomen uit eigen onderneming de voornaamste inkomensbron vormde. Het gaat hier om een groep die doorgaans niet langdurig onder de lage-inkomensgrens blijft.

Terugval vooral bij uitkerings- en pensioenontvangers

Een deel van de mensen die in 2008 in armoede stroomde, behoorde ook in 2005 en/of 2006 tot een huishouden met een inkomen onder de armoedegrens. Nadat zij in 2006 een inkomen boven de armoedegrens hadden, stroomden zij in 2008 dus weer opnieuw in. Bij deze terugval in armoede ging het zowel bij de lage-inkomensgrens als bij de beleidsmatige inkomensgrens om zo'n 30 procent van de totale instroom. Bij beide grenzen betreft de terugval vooral personen die voor hun levensonderhoud hoofdzakelijk afhankelijk waren van een uitkering of pensioen.

2.15 Stand en stroom van personen in en uit armoede

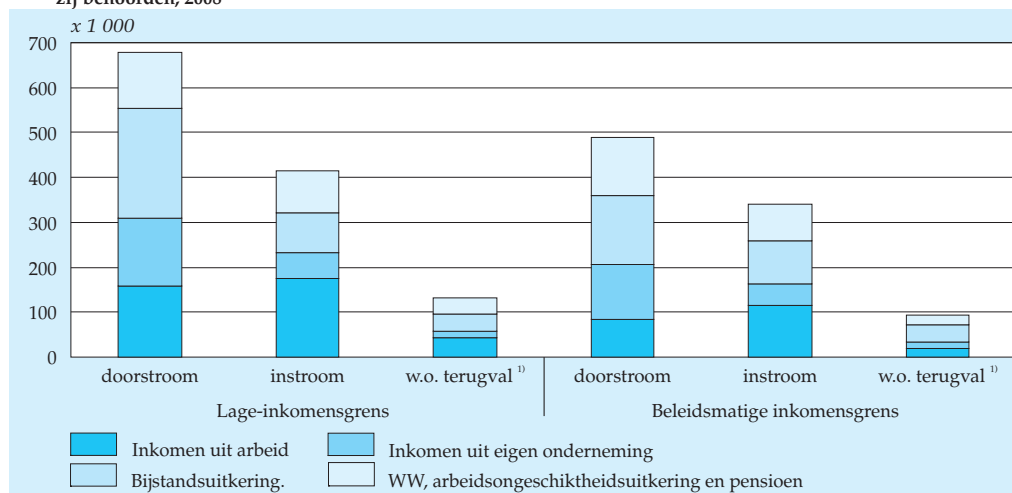
	Stand (voorgaand jaar)	Uitstroom (-)	Doorstroom	Instroom (+)	W.o. terugval ¹⁾	Stand (lopend jaar)
Lage-inkomensgrens (x 1 000)						
2001	1 559	750	808	448	139	1 256
2002	1 256	516	740	496	174	1 237
2003	1 237	438	798	545	170	1 343
2004	1 343	565	778	535	145	1 313
2005	1 313	534	779	559	164	1 339
2006	1 339	608	731	468	159	1 199
2007	1 199	543	656	401	132	1 057
2008*	1 057	379	679	414	132	1 093
2001-2008 (%) ²⁾	100	42	61	39	12	100
Beleidsmatige grens (x 1 000)						
2001	883	464	419	376	106	795
2002	795	361	435	431	133	866
2003	866	355	511	449	112	960
2004	960	477	483	430	101	912
2005	912	481	432	404	106	836
2006	836	403	432	424	139	857
2007	857	415	442	381	111	823
2008*	823	334	489	340	93	829
2001-2008 (%) ²⁾	100	47	53	47	13	100

Bron: CBS (Inkomensstatistiek).

¹⁾ Personen die opnieuw onder de armoedegrens zijn gekomen, nadat zij twee of drie jaar eerder ook tot die groep behoorden.

²⁾ Gemiddeld percentage over de periode 2001-2008. De uitstroom is hierbij gerelateerd aan de stand van het voorgaande jaar, de doorstroom en instroom aan de stand van het lopende jaar.

2.16 Doorstroom en instroom van personen onder armoedegrens naar inkomensbron van het huishouden waartoe zij behoorden, 2008*

Bron: CBS (Inkomensstatistiek).

¹⁾ Personen die in 2008 opnieuw tot een huishouden met kans op armoede behoorden, nadat zij in 2005 en/of 2006 ook van die groep deel uitmaakten.

3. Uitsluiting in de samenleving

3.1 Mate van sociale participatie

Personen met een laag inkomen of een inkomen onder de beleidsmatige grens, nemen in mindere mate deel aan het maatschappelijke leven dan personen met een hoger inkomen. Ze hebben minder frequent contacten met familieleden, zijn minder vaak actief in verenigingen en doen minder dikwijls vrijwilligerswerk. Wel verrichten ze vrijwel even vaak informele hulp als personen met een hoger inkomen.

Vooraf bij lage inkomens minder sociale contacten

In 2008 gaf 80 procent van de personen van 18 jaar en ouder die behoorden tot een huishouden met een laag inkomen, aan wekelijks contact met familie te hebben. Bij personen met een hoger inkomen was dat 87 procent. Beide inkomensgroepen verschilden niet in wekelijks contact met vrienden en kennissen. De verschillen tussen mensen met een inkomen onder of boven de beleidsmatige inkomensgrens waren van vrijwel dezelfde orde van grootte.

Uitsluiting volgens sociale participatie en financiële achterstelling

Bij uitsluiting in de samenleving wordt wel onderscheid gemaakt in 'sociale participatie', 'materiële achterstelling', 'toegang tot instanties' en 'normen en waarden' (CBS/SCP, 2009). Omdat er thans geen samenvattend meetinstrument beschikbaar is ¹⁾ en omdat actuele, dekkende gegevens van de vier dimensies ontbreken is hier alleen ingegaan op enkele, afzonderlijke indicatoren van de mate van sociale participatie en financiële achterstelling.

¹⁾ Het CBS werkt aan de ontwikkeling van een methodologisch uitgebalanceerd meetinstrument.

Minder vrijwilligers bij mensen onder de armoedegrens

De top drie van organisaties waarvoor vrijwilligerswerk wordt gedaan zijn scholen, sportverenigingen en religieuze verenigingen. Mensen met een laag inkomen zijn jaarlijks minder vaak actief als vrijwilliger dan personen met een hoger inkomen (29 tegen 43 procent). Informele hulp, ofwel de niet in organisatieverband verrichte hulp aan anderen, wordt maandelijks vrijwel even vaak door mensen met een laag inkomen gegeven als door mensen met een hoger inkomen (drie op de tien). Cijferopstellingen waarbij de beleidsmatige inkomensgrens is gehanteerd, laten hetzelfde beeld zien.

Ook minder activiteiten in verenigingen en minder frequent naar museum

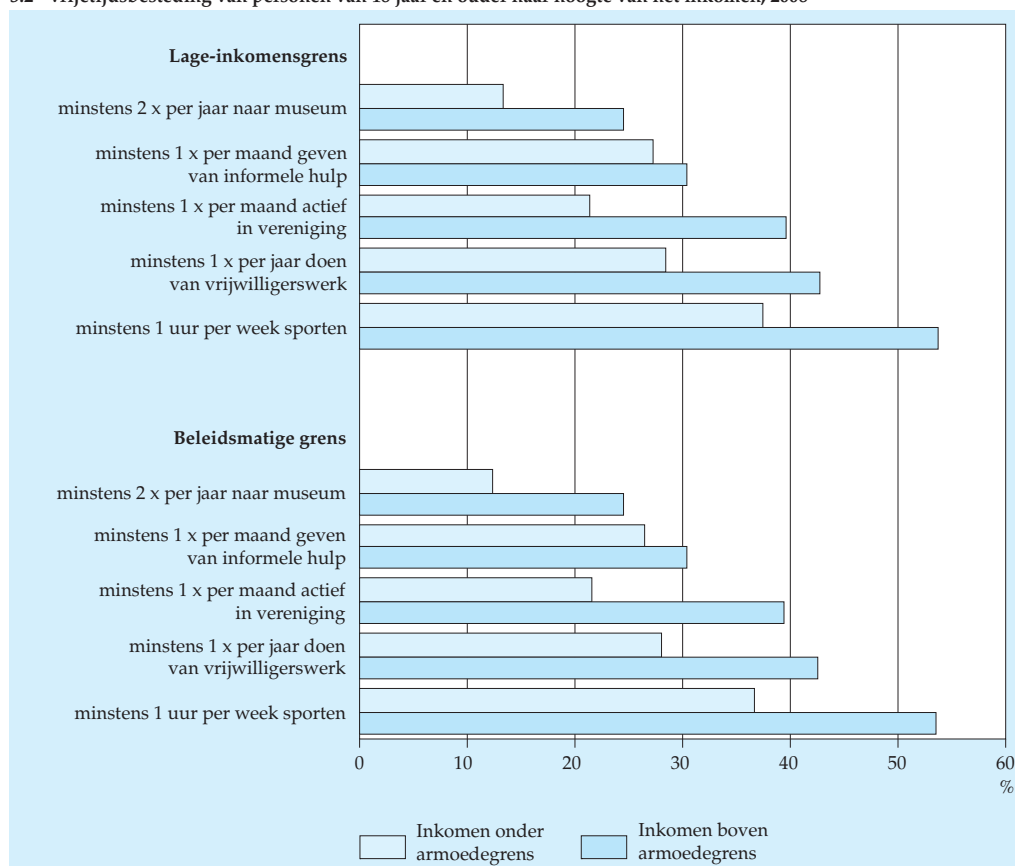
Op de vraag of men minstens een keer per maand actief is binnen een vereniging, antwoordden twee op de tien personen met een laag inkomen positief, tegenover vier op de tien personen met een hoger inkomen. Ook bezochten personen met een laag inkomen minder vaak een museum en deden ze minder vaak aan lichamelijke sport dan personen met een hoger inkomen.

3.1 Sociale contacten van personen van 18 jaar en ouder naar inkomenspositie, 2008*

	Minstens een keer per week		Minder dan een keer per week	
	lage-inkomensgrens	beleidsmatige grens	lage-inkomensgrens	beleidsmatige grens
	%			
Contacten met familie				
Inkomen onder armoedegrens	80,0	83,6	20,0	16,4
Inkomen boven armoedegrens	87,1	86,9	12,9	13,1
Contacten met vrienden				
Inkomen onder armoedegrens	79,1	77,6	20,9	22,4
Inkomen boven armoedegrens	77,1	77,2	22,9	22,8

Bron: CBS (POLS).

3.2 Vrijtijdsbesteding van personen van 18 jaar en ouder naar hoogte van het inkomen, 2008*

Bron: POLS

3.2 Financiële achterstelling

Huishoudens met een inkomen onder de armoedegrens kampen vaak met financiële beperkingen. Bij 14 procent van deze huishoudens was in 2008 sprake van betalingsachterstanden. Een week vakantie of het kunnen doen van onverwachte noodzakelijke uitgaven zat er voor ruim de helft niet in.

Aandeel huishoudens met betalingsachterstanden stabiel

Het aandeel huishoudens met een inkomen onder de armoedegrens dat melding maakte van betalingsachterstanden is in 2008 met 14 procent onveranderd ten opzichte van 2007. De achterstanden hadden minder vaak betrekking op de betaling van de huur of hypotheek. Dit werd echter gecompenseerd door een stijging van het aantal huishoudens met een achterstand op de elektriciteit, water- of gasrekening. Van de huishoudens met een inkomen boven de armoedegrens had 4 procent betalingsachterstanden.

Geen reserve voor onverwachte uitgaven

Naast betalingsachterstanden ervaren huishoudens ook andere financiële beperkingen. Van de huishoudens met een inkomen onder de beleidsmatige grens zei 7 procent onvoldoende geld te hebben voor een warme maaltijd om de andere dag of het goed kunnen verwarmen van de woning. Een week vakantie zat er voor meer dan de helft niet in. Een iets grotere groep gaf aan niet in staat te zijn onverwachte noodzakelijke uitgaven te kunnen doen (ter waarde van 850 euro), zonder daarvoor geld te moeten lenen. Onder huishoudens met een hoger inkomen komen deze beperkingen minder vaak voor. Toch zei bijna een op de vijf huishoudens met een inkomen boven de beleidsmatige grens geen reserves te hebben voor een dergelijke onverwachte uitgave. Een jaarlijkse vakantieweek kon 14 procent zich niet veroorloven. Bij de indeling van huishoudens volgens de lage-inkomensgrens zijn de percentages vergelijkbaar.

Woonkosten voor vele huishoudens zware financiële last

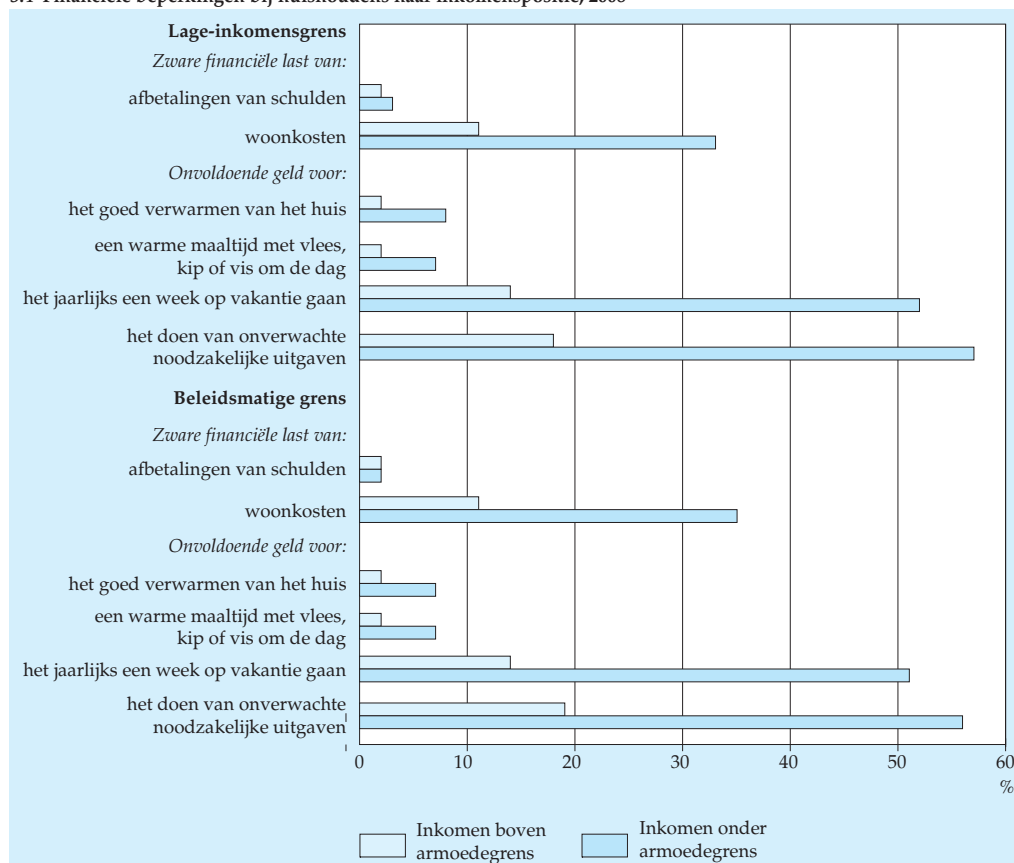
Financiële verplichtingen zijn vaak moeilijk op te brengen. Voor een op de tien huishoudens met een inkomen boven de beleidsmatige grens vormden de woonkosten in 2008 een zware last. Onder huishoudens met een inkomen onder deze grens was dit aandeel drie keer zo hoog. Voor huishoudens zowel onder als boven de beleidsmatige inkomensgrens vormde het aflossen of afbetalen van leningen of goederen die op afbetaling zijn gekocht, met 2 procent opmerkelijk genoeg een gelijk zware financiële last. Bij huishoudens met een inkomen onder de lage-inkomensgrens was deze last vergelijkbaar (3 procent).

3.3 Huishoudens naar inkomenspositie en betalingsachterstanden

	Lage-inkomensgrens				Beleidsmatige grens			
	2005	2006	2007	2008*	2005	2006	2007	2008*
	%							
Inkomen onder armoedegrens								
Een of meer betalingsachterstanden w.v.	18	15	14	14	18	19	14	14
huur of hypotheek	12	8	11	9	12	10	12	8
gas, water en electriciteit	9	10	8	11	10	13	8	11
op afbetaling gekochte artikelen	3	2	2	1	3	2	2	1
Inkomen boven armoedegrens								
Een of meer betalingsachterstanden	6	5	4	4	6	5	4	4

Bron: CBS (EU-SILC).

3.4 Financiële beperkingen bij huishoudens naar inkomenspositie, 2008*

Bron: CBS (EU-SILC)

4. Uitgaven, bezittingen en schulden

4.1 Uitgaven en vaste lasten

Huishoudens onder de armoedegrens geven naar verhouding veel uit aan vaste lasten. Alleenstaanden hadden relatief hogere vaste lasten dan meerpersoonshuishoudens.

Hoger aandeel vaste lasten voor inkomens onder armoedegrens

Gemiddeld over de jaren 2006 tot en met 2008 kwam het aandeel vaste lasten in de bestedingen van huishoudens onder de lage-inkomensgrens en onder het beleidsmatig minimum uit op waarden rond de 37 procent. Bij huishoudens met een inkomen boven de armoedegrens was het aandeel vaste lasten een stuk lager (32 procent). Vaste lasten leggen flink beslag op het budget van een huishouden en zijn op korte termijn lastig aan te passen. Het zijn uitgaven die voortkomen uit contractuele verplichtingen zoals woonlasten (huur, hypotheek), uitgaven voor energie, water, verzekeringen en consumptieve belastingen (gemeentelijke belastingen en leges). Omdat de huurtoeslag een verlichting van de vaste lasten teweegbrengt, is deze in mindering gebracht op de huur en daarmee ook op de bestedingen. In vergelijking met hogere inkomens legden bij de inkomens onder de armoedegrens de uitgaven voor water en energie een betrekkelijk zwaar beslag op het bestedingsbudget.

Vaste lasten bij alleenstaanden relatief hoog

Het percentage vaste lasten in de totale bestedingen lag bij alleenstaanden een stuk hoger dan bij meerpersoonshuishoudens. Ook bij de inkomens onder de armoedegrens was dit verschil duidelijk terug te vinden. Zo bedroeg het aandeel vaste lasten bij alleenstaanden onder de armoedegrens 41 procent, terwijl het bij de meerpersoonshoudens onder de armoedegrens uitkwam op waarden rond de 34 procent. Het hogere percentage vaste lasten voor alle alleenstaanden komt vooral voor rekening van hun hogere woonlasten.

Eigenaren hebben lager aandeel vaste lasten dan huurders

Bij huishoudens met een eigen huis lag het aandeel vaste lasten een stuk lager dan bij huishoudens van huurders. Dit geldt echter alleen voor de huishoudens met een inkomen boven de armoedegrens. Bij hen kwamen de huiseigenaren uit op een aandeel vaste lasten van 30 procent terwijl de huurders met een aandeel van 35 procent werden geconfronteerd. Dit verschil komt vooral op het conto van de lagere woonlasten voor huiseigenaren. Hierin speelt ook een rol dat het aandeel vaste lasten in de totale bestedingen daalt naarmate het inkomen (en de totale bestedingen) hoger zijn. Bij de huishoudens met een inkomen onder de armoedegrens was er evenwel nauwelijks verschil tussen eigenaren en huurders in het percentage vaste lasten.

4.1 Aandeel van vaste lasten in de totale bestedingen¹⁾ van huishoudens naar inkomenspositie, 2006/2008

	Totale bestedingen	Totaal vaste lasten	Huur en huurwaarde ³⁾	Water en energie	Verzekeringen en retributies	Consumptieve belastingen
	<i>euro</i> ²⁾	<i>in % van de totale bestedingen</i>				
Huishoudens, totaal						
Onder lage-inkomensgrens	1 630	37	21	9	4	3
Boven lage-inkomensgrens	2 680	32	19	6	5	2
Onder beleidsmatige grens	1 630	38	21	10	4	3
Boven beleidsmatige grens	2 670	32	19	6	5	2
Eenpersoonshuishouden						
Onder lage-inkomensgrens	1 160	41	23	10	5	3
Boven lage-inkomensgrens	1 730	38	24	7	5	2
Onder beleidsmatige grens	1 190	41	24	10	5	3
Boven beleidsmatige grens	1 710	38	24	7	5	2
Meerpersoonshuishouden						
Onder lage-inkomensgrens	2 150	34	19	9	4	2
Boven lage-inkomensgrens	3 110	30	17	6	5	2
Onder beleidsmatige grens	2 130	35	20	9	4	2
Boven beleidsmatige grens	3 100	30	17	6	5	2
Huurder						
Onder lage-inkomensgrens	1 330	37	19	10	5	3
Boven lage-inkomensgrens	1 950	35	21	7	5	2
Onder beleidsmatige grens	1 310	38	20	10	5	3
Boven beleidsmatige grens	1 930	35	21	7	5	2
Eigenaar						
Onder lage-inkomensgrens	2 480	36	22	8	4	2
Boven lage-inkomensgrens	3 170	30	17	6	5	2
Onder beleidsmatige grens	2 550	36	22	8	4	2
Boven beleidsmatige grens	3 170	30	17	6	5	2

Bron: CBS (Budgetonderzoek).

¹⁾ Huurtoeslag is in mindering gebracht op de huur, en daarmee ook op de vaste lasten en totale bestedingen.

²⁾ Gemiddeld per huishouden, in euro per maand, in prijzen van 2008.

³⁾ Bij eigenwoningbezitters is voor de vergelijkbaarheid met huurders de huurwaarde in rekening gebracht. De (bruto) huurwaarde is het huurbedrag dat de woning bij verhuur zou opleveren. Het bedrag aan netto huurwaarde is bij eigenwoningbezitters ook als ontvangen bedrag bij het inkomen geteld.

4.2 Vermogenspositie

Het vermogen van huishoudens met een inkomen onder de armoedegrens bedroeg op 1 januari 2009 in doorsnee zo'n duizend euro. Toch had ruim één op de zeven van deze huishoudens een vermogen van meer dan een ton. Zelfstandigen vormden met ruim 40 procent veruit de grootste groep onder deze 'vermogende armen'.

Bezittingen en schulden van geringe omvang alleen beperkt waargenomen

Het vermogen is het saldo van bezittingen en schulden. Vrijwel alle huishoudens hebben wel bezittingen in de vorm van een bankrekening. Het saldo op de bankrekening is echter alleen waargenomen bij huishoudens die aangifte voor de inkomstenbelasting moesten doen. Bij slechts zes op de tien huishoudens onder de armoedegrens zijn daardoor in 2009 bank- en spaartegoeden vastgesteld. Evenmin zijn gegevens beschikbaar over het consumptief krediet, schulden in verband met financiering van consumptieve uitgaven. De uitkomsten geven dus vooral zicht op bezittingen en schulden van grotere omvang. Kleine positieve en negatieve vermogens zijn doorgaans niet waargenomen; voor deze huishoudens zijn de bezittingen en het vermogen gelijk aan nul gesteld.

Bijna een op de vier huishoudens onder armoedegrens heeft eigen woning

Bijna een kwart van de huishoudens met een laag inkomen beschikte in 2009 over een eigen woning. Bij de zelfstandigen waren dat er zelfs bijna zes op de tien, maar bij bijstandsontvangers kwam een eigen woning vrijwel niet voor. Bijna een op de vijf huishoudens met een laag inkomen had te maken met een schuld. Het gaat hier vooral om hypotheekschulden die de eigenwoningbezitters zijn aangegaan.

De uitkomsten op basis van de beleidsmatige inkomensgrens leveren een vrijwel gelijk beeld. Alleen onder huishoudens die vooral afhankelijk zijn van een pensioen of een uitkering anders dan bijstand, is het aandeel met een waargenomen bank- en spaartegoed (75 procent) een stuk hoger dan volgens de lage-inkomensgrens (67 procent), terwijl het aandeel met een eigen woning juist lager is (18 procent tegen 22 procent volgens de lage-inkomensgrens). Dit verschil komt vooral, doordat onder deze huishoudens met een inkomen onder de beleidsmatige grens relatief weinig alleenstaanden tot 65 jaar en relatief veel alleenstaande 65-plussers voorkomen (vergelijk paragraaf 2.1): het aandeel van oudere alleenstaanden met een spaartegoed is groter en dat met een eigen woning kleiner dan bij alleenstaanden tot 65 jaar.

Een op de zes huishoudens onder de armoedegrens heeft meer dan een ton vermogen

Huishoudens met een inkomen onder de armoedegrens beschikten begin januari 2009 in doorsnee over een waargenomen vermogen van zo'n duizend euro. Dit is fors minder dan het doorsnee vermogen ter grootte van 53 duizend euro van alle huishoudens. De verdeling van vermogens over de huishoudens is zeer scheef.

4.2 Vermogen(sbestandelen) van huishoudens onder armoedegrens naar voornaamste inkomensbron, 1 januari 2009*

	Aantal huis- houdens	Mediane bedrag ¹⁾	Aandeel van huishoudens met vermogensbestanddeel				
			totaal	inkomen uit arbeid	inkomen uit eigen onder- neming	bijstands- uitkering e.d.	overige uitkering of pen- sioen
	x 1 000	1 000 euro	%				
Huishoudens, totaal							
Vermogen (bezittingen – schulden) ²⁾	6 821	53	100	100	100	100	100
Bezittingen ²⁾	6 821	201	100	100	100	100	100
Bank- en spaartegoeden	6 109	16	90	90	94	53	91
Effecten	1 659	12	24	25	38	2	20
Eigen woning	4 024	256	59	67	78	3	45
Onroerend goed , overig	521	168	8	6	21	1	6
Roerende zaken enz.	307	25	5	3	10	0	6
Ondernemingsvermogen	585	12	9	0	70	0	0
Schulden	3 460	150	51	63	62	2	30
Hypotheekschuld eigen woning	3 328	149	49	62	57	2	27
Schulden, overig ³⁾	560	28	8	7	20	0	6
Inkomen onder lage-inkomensgrens							
Vermogen (bezittingen – schulden) ²⁾	545	1	100	100	100	100	100
Bezittingen ²⁾	545	1	100	100	100	100	100
Bank- en spaartegoeden	338	3	62	63	82	49	67
Effecten	44	9	8	10	20	1	8
Eigen woning	123	241	23	29	57	1	22
Onroerend goed , overig	29	217	5	5	16	0	6
Roerende zaken enz.	12
Ondernemingsvermogen	60	1	11	2	67	0	1
Schulden	104	163	19	28	41	1	20
Hypotheekschuld eigen woning	96	163	18	27	38	1	18
Schulden, overig ³⁾	24	38	4	5	12	0	5
Inkomen onder beleidsmatige grens							
Vermogen (bezittingen – schulden) ²⁾	460	1	100	100	100	100	100
Bezittingen ²⁾	460	2	100	100	100	100	100
Bank- en spaartegoeden	296	3	64	64	81	46	75
Effecten	37	11	8	11	19	1	7
Eigen woning	99	249	22	30	56	2	18
Onroerend goed , overig	25	215	6	5	17	0	5
Roerende zaken enz.	11
Ondernemingsvermogen	50	1	11	2	67	0	1
Schulden	83	163	18	28	41	1	16
Hypotheekschuld eigen woning	75	164	16	27	37	1	14
Schulden, overig ³⁾	21	38	5	5	13	0	4

Bron: CBS (Vermogensstatistiek).

¹⁾ Het mediane bedrag is bepaald voor huishoudens met het betreffende vermogensbestanddeel.

²⁾ Verondersteld is, dat elk huishouden wel iets van bezittingen en vermogen heeft.

³⁾ De waarneming van overige schulden, zoals consumptief krediet, is onvolledig.

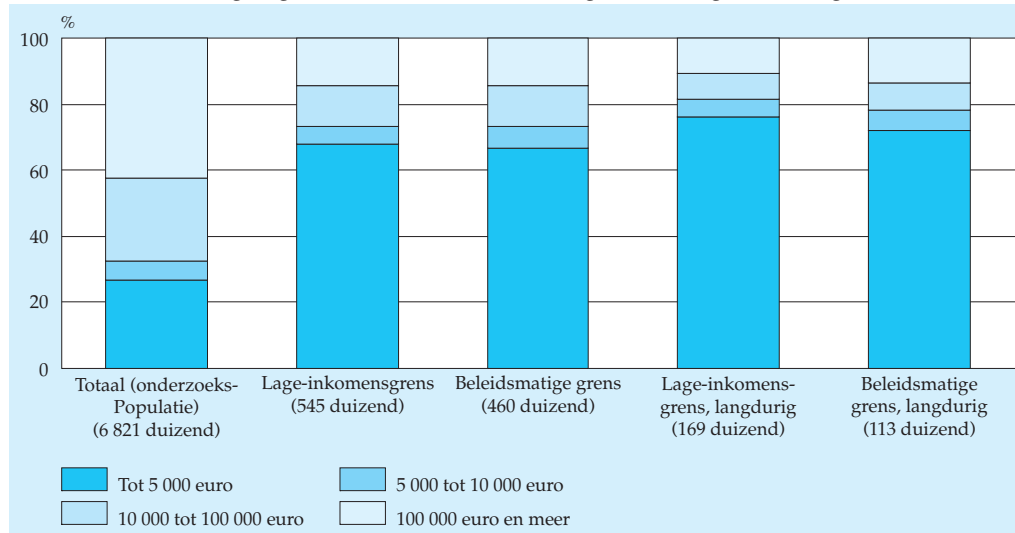
Bijna zeven op de tien huishoudens onder de armoedegrens hadden in 2009 een vermogen lager dan 5 duizend euro. Daarentegen kwam een vermogen van 100 duizend euro en meer voor bij ruim een op de zeven huishoudens onder de armoedegrens. Ook huishoudens die vier jaar of langer van een inkomen onder de armoedegrens moesten rondkomen, hadden in ruim een op de tien gevallen een vermogen van meer dan een ton. In totaal ging het hierbij om 18 duizend huishoudens met een laag inkomen en 15 duizend huishoudens met een inkomen onder de beleidsmatige inkomensgrens.

Groot vermogen vooral bij zelfstandigen

Ruim vier op de tien van de 'vermogende armen' bestonden in 2009 uit zelfstandigen. Terwijl hun vermogen (waaronder het ondernemingsvermogen) meer dan een ton bedroeg, boekten zij een slecht bedrijfsresultaat, waardoor hun inkomen laag of zelfs negatief uitkwam. Drie op de tien huishoudens voor wie een laag inkomen samenging met een vermogen van meer dan 100 duizend euro, werden gevormd door gepensioneerden en ontvangers van een uitkering anders dan bijstand. Bij hen gaat het veelal om een eigen woning waarvan de hypotheekschuld geheel of grotendeels is afgelost.

De uitkomsten op basis van de lage-inkomensgrens en de beleidsmatige inkomensgrens komen in grote lijnen met elkaar overeen. Wel is er een duidelijk verschil in samenstelling van de groep met een vermogen tussen 5 duizend en 10 duizend euro te constateren: volgens de beleidsmatige grens bestond deze voor een duidelijk groter deel uit huishoudens die vooral van een pensioen of uitkering anders dan een bijstand afhankelijk zijn. Dit komt, doordat een groep pensioenhuishoudens wel volgens de beleidsmatige grens, maar niet volgens de lage-inkomensgrens tot de groep met kans op armoede behoorde (zie paragraaf 2.2.2).

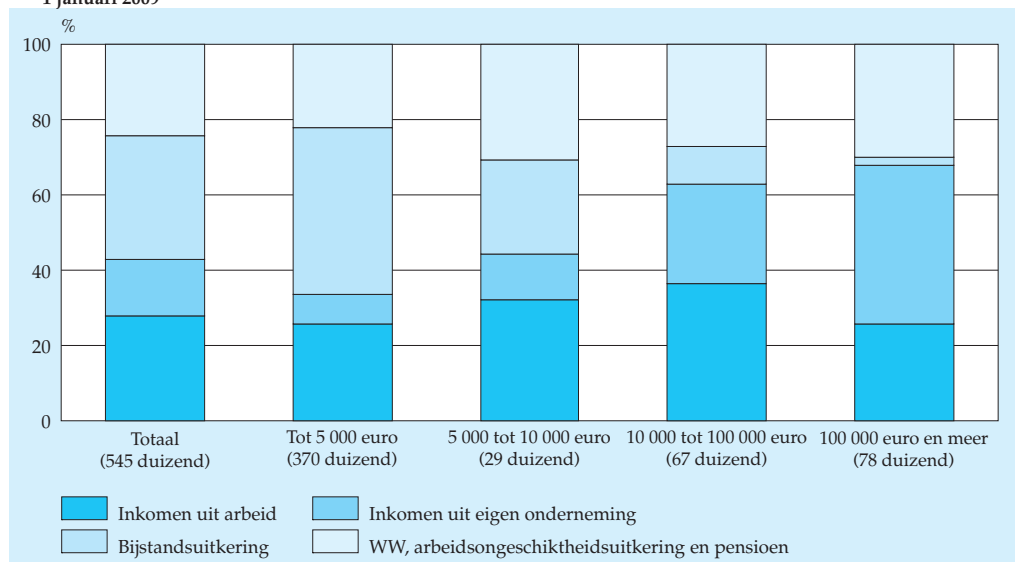
4.3 Huishoudens met (langdurig ¹⁾) een inkomen onder de armoedegrens naar hoogte van vermogen, 2009*

Bron: CBS (Vermogensstatistiek).

¹⁾ Huishoudens met niet alleen in 2008, maar ook in de jaren 2005–2007 een inkomen onder de armoedegrens.

4.4 Huishoudens met een inkomen onder de lage-inkomensgrens per vermogensklasse en voornaamste inkomensbron, 1 januari 2009*

Bron: CBS (Vermogensstatistiek).

4.3 *Schulden maken*

Het aandeel huishoudens in de laagste inkomensklasse dat aangeeft schulden te moeten maken om rond te komen, is in 2009 voor het eerst sinds jaren weer gestegen. Op andere vlakken is hun financiële situatie echter verder verbeterd.

Geen duidelijke omslag

Het aandeel huishoudens in de laagste inkomensklasse dat gelet op hun financiële situatie van dat moment, aangeeft schulden te moeten maken, daalde van 7,5 procent in 2005 naar 5,4 procent in 2008. In 2009 liep het percentage evenwel weer op naar 6,2 procent. Dat is ruim vijf keer zo veel als bij huishoudens in de hogere inkomensklassen. Bij de huishoudens in de hogere inkomensklassen was er tussen 2005 en 2008 eveneens sprake van een daling, maar bleef het percentage dat schulden moet maken, vervolgens onveranderd. De opgaande lijn tussen 2005 en 2008 is overeenkomstig de geconstateerde daling in armoede in die periode. Ze weerspiegelt de toentertijd gunstige ontwikkelingen van de economie met jaren van flinke economische groei en aanzienlijke koopkrachtverbetering. In het laatste kwartaal van 2008 deed de kredietcrisis evenwel zijn intrede en ontstond er economische krimp die zich in de eerste twee kwartalen van 2009 in versterkte mate voortzette. Toch lijkt de slechte economische situatie in 2009 met haar bijbehorende, aanzuigende werking op de werkloosheid maar weinig weerslag te hebben gehad op de algehele financiële situatie van huishoudens. Weliswaar is de schuldenproblematiek in de laagste inkomensklasse weer iets toegenomen, maar zette de dalende trend in het aan moeten spreken van spaarmiddelen zich verder door in 2009, zowel in de laagste inkomensgroep als in de hogere inkomensgroepen. Ook is in beide groepen het aandeel dat veel geld overhoudt, iets toegenomen. Van een algehele omslag ten kwade lijkt dan ook geen sprake. Wel is in 2009 de financiële situatie van de onderscheiden groepen huishoudens nog steeds aanmerkelijk ongunstiger dan in de eerste jaren van deze eeuw.

Oordeel over ontwikkeling eigen financiën na 2007 minder positief

In de periode 2000–2009 waren huishoudens in de laagste inkomensklasse steeds een stuk somberder over de verbetering van hun eigen financiële situatie in de komende twaalf maanden dan huishoudens in de overige inkomensklassen. In 2008 zakte het aandeel dat een verbetering voorziet, duidelijk in. Dat geldt zowel voor huishoudens in de laagste inkomensklasse als voor huishoudens in de overige inkomensklassen. Het verschil is alleen dat het sentiment bij de laagste inkomensklasse in 2009 gelijk bleef, terwijl dit bij de overige inkomensklassen verder daalde. In grote lijnen volgden beide groepen de algemene ontwikkelingen in de Nederlandse economie, met een dip in de jaren 2003–2005, een opleving in 2006 en 2007 en vervolgens weer een terugval.

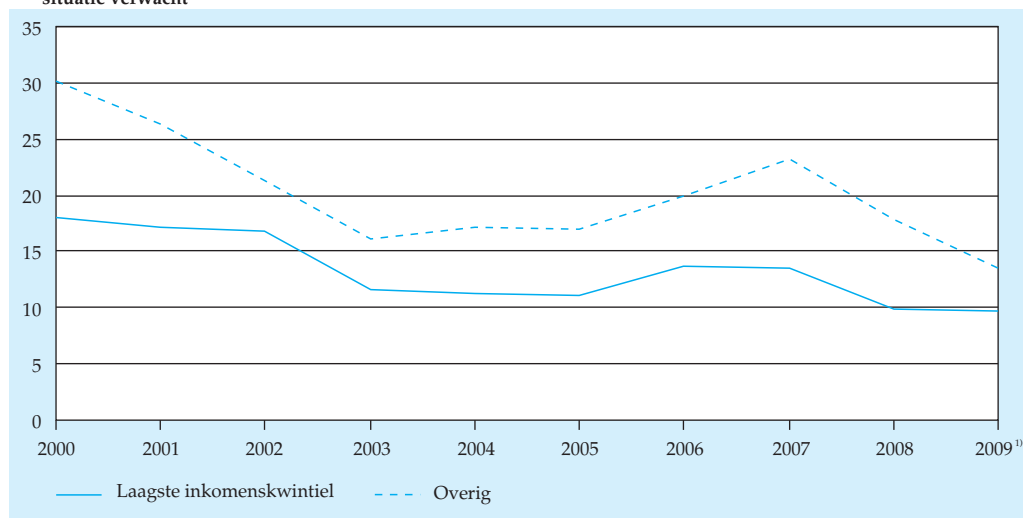
4.5 De financiële situatie van huishoudens naar hoogte van het inkomen

	2000	2002	2004	2005	2006	2007	2008	2009 ¹⁾
	%							
Laagste inkomenskwaartil								
Moet op dit moment schulden maken	5,6	4,6	6,4	7,5	6,9	5,6	5,4	6,2
Moet spaarmiddelen aanspreken	7,7	8,3	10,7	13,1	11,8	11,9	10,3	9,2
Kan precies rondkomen	63,3	54,8	65,9	64,7	66,2	65,9	67,1	65,9
Houdt beetje geld over	18,3	23,9	14,2	12,9	12,6	14,5	15,1	15,1
Houdt veel geld over	3,4	7,4	2,1	1,1	1,7	1,3	1,3	2,4
Hogere inkomenskwartielen								
Moet op dit moment schulden maken	1,2	1,3	1,8	2,1	1,5	1,3	1,0	1,1
Moet spaarmiddelen aanspreken	2,0	2,7	3,8	4,3	4,2	3,2	3,1	2,2
Kan precies rondkomen	31,7	34,7	37,1	39,7	40,0	37,2	34,7	34,4
Houdt beetje geld over	42,3	41,5	38,8	38,9	38,9	40,6	44,3	44,3
Houdt veel geld over	22,2	19,3	18,1	14,5	14,9	17,1	16,5	17,5

Bron: CBS (Consumenten Conjunctuur Onderzoek).

¹⁾ Cijfers van 2009 hebben betrekking op de periode januari tot en met september.

4.6 Ontwikkeling van het aandeel huishoudens dat in de komende 12 maanden een verbetering in de eigen financiële situatie verwacht

Bron: CBS (Consumenten Conjunctuur Onderzoek).

¹⁾ Cijfers van 2009 hebben betrekking op de periode januari tot en met september.

5. Inkomensbeoordeling

5.1 Moeilijk rondkomen

Na de daling in de periode 2005–2007 is het aandeel huishoudens dat aangeeft moeilijk rond te komen, in 2008 nagenoeg gelijk gebleven. Bij huishoudens onder de beleidsmatige inkomensgrens is dit aandeel echter licht toegenomen. Vooral eenoudergezinnen en alleenstaanden hadden naar eigen zeggen moeite met rondkomen.

Dalende trend eindigt in 2007

Tussen 2005 en 2007 daalde het aandeel huishoudens dat moeilijk of zeer moeilijk rond kon komen van 17 naar 11 procent. In 2008 blijft het aandeel huishoudens met financiële problemen met 12 procent vrijwel onveranderd. Dit is in lijn met recente koopkrachtontwikkelingen. Waar in 2006 en 2007 nog sprake was van een forse koopkrachtstijging van gemiddeld rond de 3 procent, steeg de koopkracht in 2008 gemiddeld nog maar met 1,3 procent.

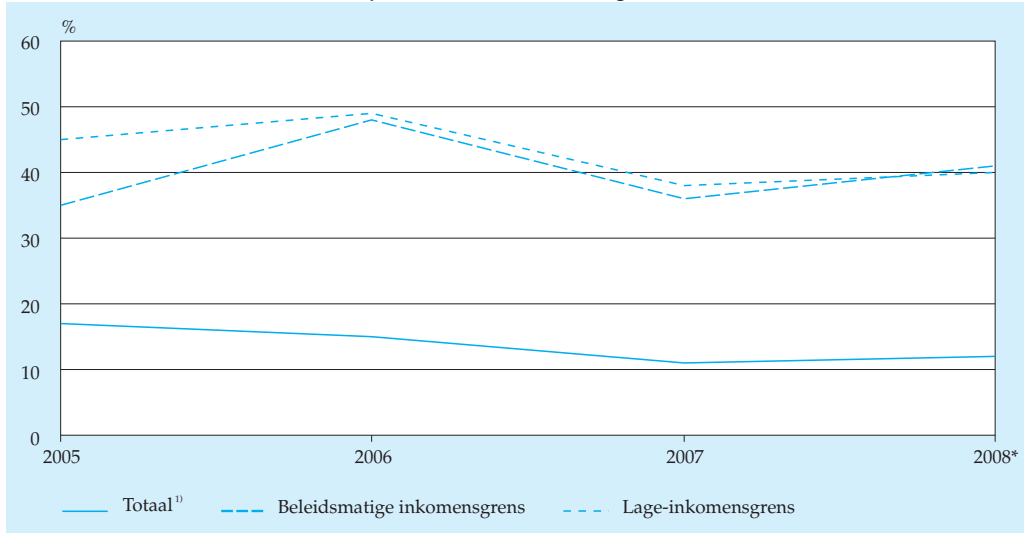
Vooral in de laagste inkomensgroepen steeg de koopkracht in 2008 gering. Huishoudens onder de beleidsmatige inkomensgrens hadden in 2008 vaker moeite met rondkomen dan in 2007.

Vooral eenoudergezinnen komen moeilijk rond

Van alle huishoudentypen hadden eenoudergezinnen het vaakst moeite met rondkomen. In 2008 gaven bijna twee op de drie eenoudergezinnen met een inkomen onder de beleidsmatige inkomensgrens aan (zeer) moeilijk rond te kunnen komen van het besteedbare inkomen. Bij eenoudergezinnen met een hoger inkomen was dit aandeel met 30 procent ook vrij hoog. Alleenstaanden kenden eveneens relatief vaak financiële problemen. Van de alleenstaanden onder de beleidsmatige inkomensgrens had 40 procent moeite met rondkomen tegenover 14 procent van de alleenstaanden met een hoger inkomen.

Bij de overige onderscheiden huishoudentypen zijn de verschillen tussen beide inkomensgroepen groter, vooral bij de paren zonder kinderen. Van hen hadden de paren onder de beleidsmatige inkomensgrens vijf keer zo vaak moeite met rondkomen als paren met een hoger inkomen. Vergelijkbare patronen zien we bij de huishoudens met een inkomen onder of boven de lage-inkomensgrens.

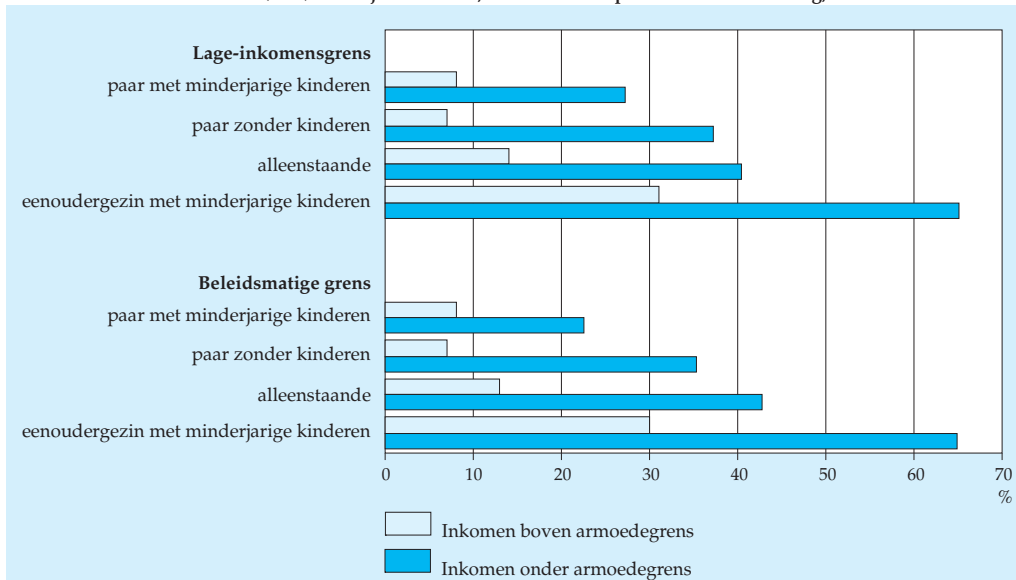
5.1 Aandeel huishoudens dat (zeer) moeilijk rondkomt, onder armoedegrens

Bron: CBS (EU-SILC).

¹⁾ Inclusief huishoudens boven armoedegrens.

5.2 Aandeel huishoudens dat (zeer) moeilijk rondkomt, naar inkomenspositie en samenstelling, 2008*

Bron: CBS (EU-SILC).

5.2 *Minimaal noodzakelijk geacht inkomen*

De helft van de huishoudens met een inkomen onder de lage-inkomensgrens of onder de beleidsmatige inkomensgrens gaf in 2008 aan minder inkomen te hebben dan minimaal noodzakelijk geacht. Gemiddeld zeiden deze huishoudens minimaal 1 000 euro per maand nodig te hebben om rond te komen.

1 000 euro per maand minimaal noodzakelijk

Het minimaal noodzakelijk geachte inkomen is het bedrag dat een huishouden minstens nodig denkt te hebben om in de huidige omstandigheden rond te kunnen komen. Huishoudens met een inkomen onder de beleidsmatige inkomensgrens zeiden in 2008 gemiddeld minimaal 1 000 euro per maand nodig te hebben. Dit bedrag is gestandaardiseerd naar eenpersoonshuishoudens. Het minimaal noodzakelijk geacht inkomen ligt in 2008 boven de lage-inkomensgrens (920 euro) en de beleidsmatige grens voor een alleenstaande tot 65 jaar (840 euro).

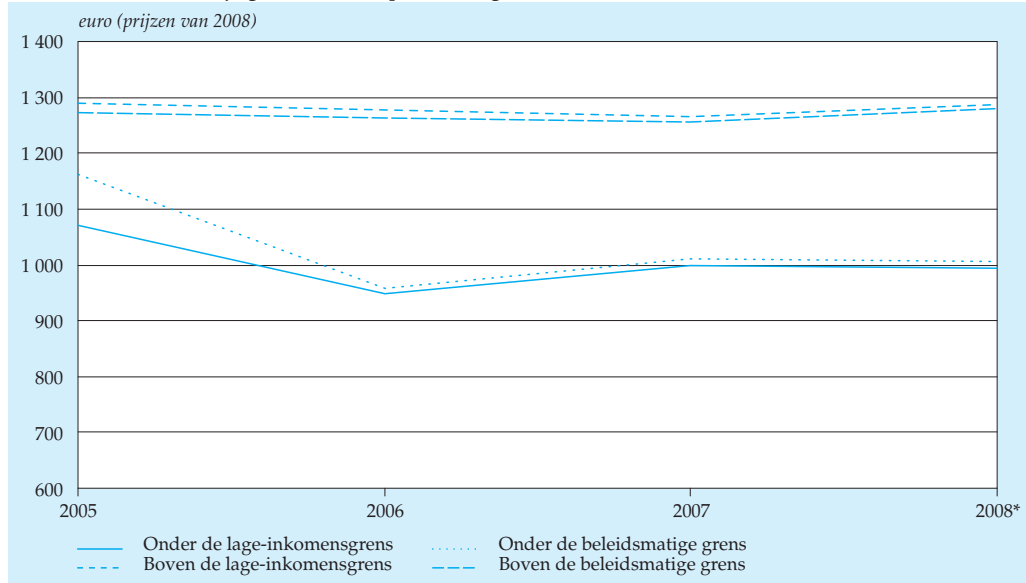
Hogere inkomens achten meer inkomen noodzakelijk

Huishoudens met een hoger inkomen zeggen gemiddeld een hoger inkomen nodig te hebben om rond te komen. Voor huishoudens met een inkomen boven de beleidsmatige inkomensgrens bedroeg dit inkomen gedurende de periode 2005–2008 gemiddeld bijna 1 300 euro per maand. De bedragen zijn herleid naar het prijspeil van 2008.

Helft inkomens onder het minimum acht meer inkomen noodzakelijk

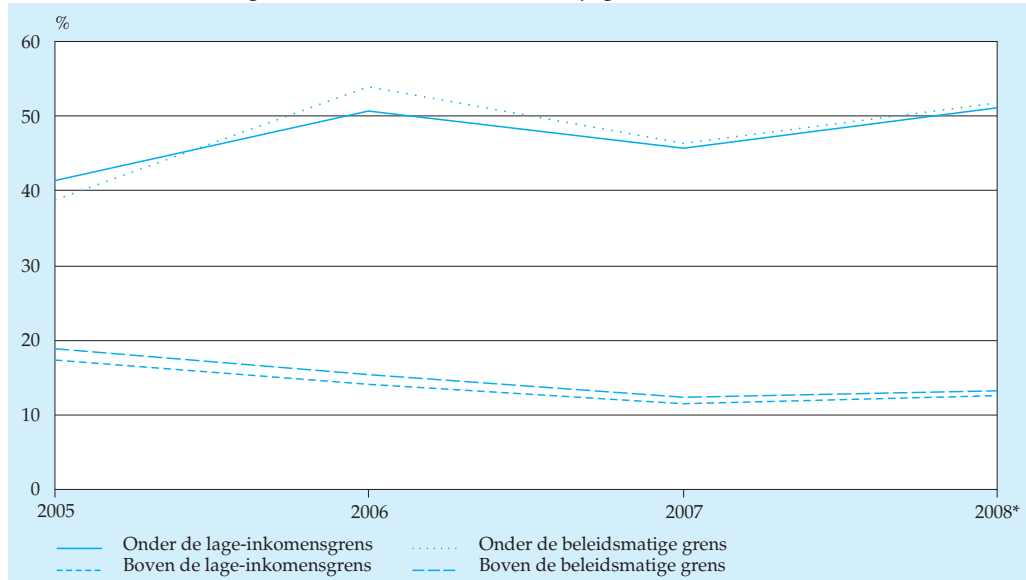
Iets meer dan de helft van huishoudens met een inkomen onder de beleidsmatige inkomensgrens gaf in 2008 aan minder inkomsten te hebben dan minimaal noodzakelijk. In 2005 was dit aandeel bijna 40 procent. De kloof tussen het ontvangen inkomen en noodzakelijk geacht inkomen bedroeg bij hen in 2008 gemiddeld 250 euro per maand. Ook huishoudens met een inkomen boven de beleidsmatige inkomensgrens hebben niet altijd het inkomen dat zij minimaal nodig achten. In de periode 2005–2007 daalde bij deze groep echter het percentage huishoudens waarvan het inkomen naar eigen zeggen ontoereikend was. In 2008 bleef het aandeel met 13 procent echter onveranderd ten opzichte van 2007. Bij de indeling volgens de lage-inkomensgrens zijn de uitkomsten vergelijkbaar.

5.3 Minimaal noodzakelijk geacht inkomen per maand (gestandaardiseerd)

Bron: CBS (EU-SILC).

5.4 Huishoudens met een lager inkomen dan minimaal noodzakelijk geacht

Bron: CBS (EU-SILC).

6. Ruimtelijke spreiding

6.1 Laag inkomen per gemeente

In grotere gemeenten is het aandeel huishoudens met een laag inkomen hoger dan in kleine gemeenten. Bijna een kwart van alle huishoudens met een laag inkomen bevond zich in één van de vier grote steden.

Aandeel van huishoudens met laag inkomen hoger in grotere gemeenten

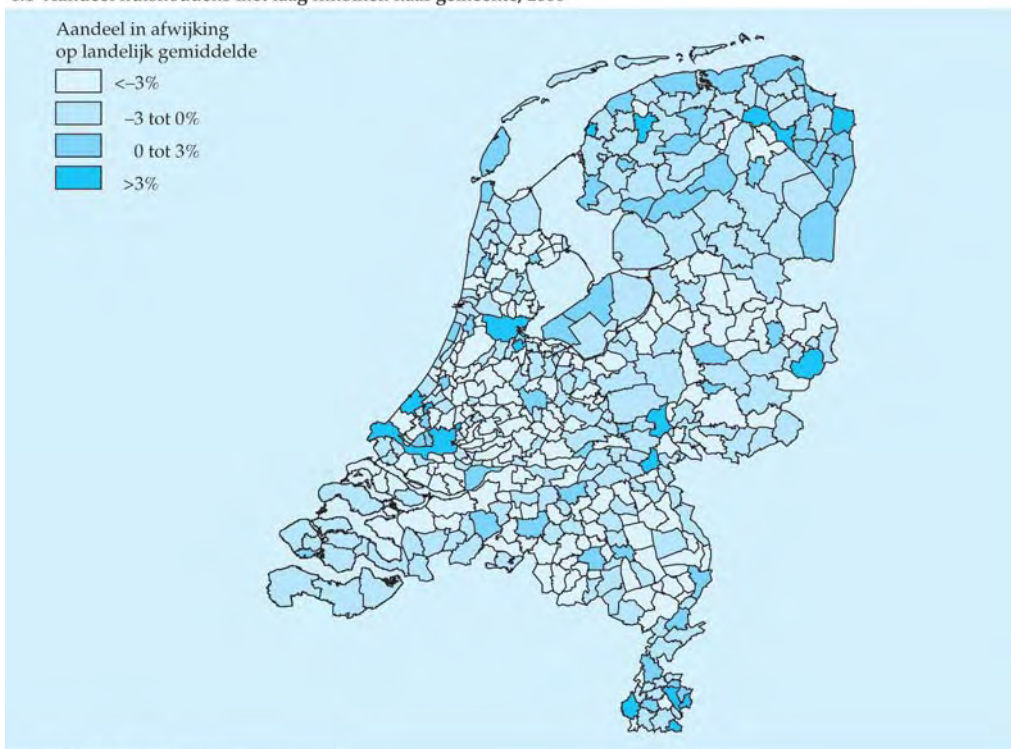
In 2006 moest in heel Nederland bijna 9 procent van de huishoudens rondkomen van een laag inkomen. Tussen gemeenten varieerde het aandeel van 2,4 tot 17,1 procent. Hoe meer inwoners een gemeente heeft, des te hoger is in het algemeen het percentage lage inkomens. In 2006 lag in gemeenten met een inwonertal tussen de 5 en 10 duizend het gemiddelde aandeel huishoudens met een laag inkomen op 6 procent. Voor gemeenten met 50 tot 100 duizend inwoners was dit aandeel 9,1 procent en daarmee fors hoger. Het hoogst was het percentage bij gemeenten met meer dan 250 duizend inwoners. Het betreft hier de vier grote steden, waar in 2006 bijna een op de zes huishoudens moest rondkomen van een laag inkomen.

Kwart van alle huishoudens met een laag inkomen in de vier grote steden

Van alle huishoudens in Nederland woonde in 2006 ongeveer 14 procent in een van de vier grote steden. Van de huishoudens die moesten rondkomen van een laag inkomen, leefde echter bijna een kwart in deze steden. Vooral in Amsterdam en Rotterdam was het aandeel huishoudens met een laag inkomen hoog, respectievelijk 17,1 en 16,3 procent. In Den Haag bedroeg het percentage lage inkomens 14,1 en in Utrecht 11,3. Het hoge percentage lage inkomens in de grote steden kent verschillende oorzaken. Zo zijn er in de grote steden relatief veel mensen met een bijstands- of werkloosheidsuitkering. Verder hebben ook arbeidsongeschikten en pensioenontvangers in de grote steden, meer dan elders in het land, een laag inkomen. Daarbij komt nog, dat niet-westerse allochtonen, die relatief vaak een laag inkomen hebben, oververtegenwoordigd zijn in de grote steden.

Van de vier grote steden had Utrecht het laagste percentage huishoudens met een laag inkomen. In Utrecht lag het aandeel niet-westerse allochtonen ruim 13 procentpunt lager dan in de overige drie grote steden. Dat is een belangrijke oorzaak van het kleinere aandeel lage inkomens in deze stad.

6.1 Aandeel huishoudens met laag inkomen naar gemeente, 2006*

Bron: CBS (Regionale inkomensstatistiek).

6.2 Aandeel huishoudens met een laag inkomen naar gemeentegrootte, 2006*

	Aantal gemeenten	Huishoudens met een laag inkomen
Gemeentegrootte (x 1 000 inwoners)		%
5 tot 10	53	6,0
10 tot 20	136	6,3
20 tot 50	188	6,7
50 tot 100	41	9,1
100 tot 150	13	9,4
150 tot 250	8	11,0
250 of meer	4	15,5

Bron: CBS (Regionale inkomensstatistiek).

6.3 Tien gemeenten met hoogste aandeel lage inkomens, 2006*

	2006*
	%
Amsterdam	17,1
Rotterdam	16,3
Vaals	15,0
Heerlen	14,5
Groningen	14,4
's-Gravenhage	14,1
Arnhem	14,1
Reiderland	13,8
Leeuwarden	13,4
Nijmegen	13,2

Bron: CBS (Regionale inkomensstatistiek).

6.2 Concentratie van lage inkomens

De meeste concentraties van huishoudens met een laag inkomen zijn te vinden in de drie grote steden Amsterdam, Rotterdam en Den Haag.

Meeste concentraties in de drie grootste steden

De drie grote steden Amsterdam, Rotterdam en Den Haag kennen een relatief hoog percentage lage inkomens. Doordat deze steden veel inwoners hebben, zijn hier ook in absolute zin veel huishoudens met een laag inkomen te vinden. Bovendien wonen deze huishoudens hier vaak op een kleine oppervlakte tezamen. Deze concentraties van huishoudens met een laag inkomen zijn in beeld gebracht door heel Nederland op te delen in aangrenzende vierkanten van 500 bij 500 meter. Voor elk vierkant is vervolgens het absolute aantal huishoudens met een laag inkomen bepaald voor het jaar 2006. In 2006 kende Nederland in totaal 135 gebieden met een sterke concentratie van armoede (vierkanten met meer dan 300 huishoudens met een laag inkomen). Op acht na liggen deze gebieden met een sterke concentratie van armoede in een van de drie grote steden. Ofschoon het aantal huishoudens met een laag inkomen ten opzichte van 2005 met zo'n 50 duizend is afgenomen, zijn er in 2006 per saldo twee gebieden met een hoog aantal lage inkomens bijgekomen.

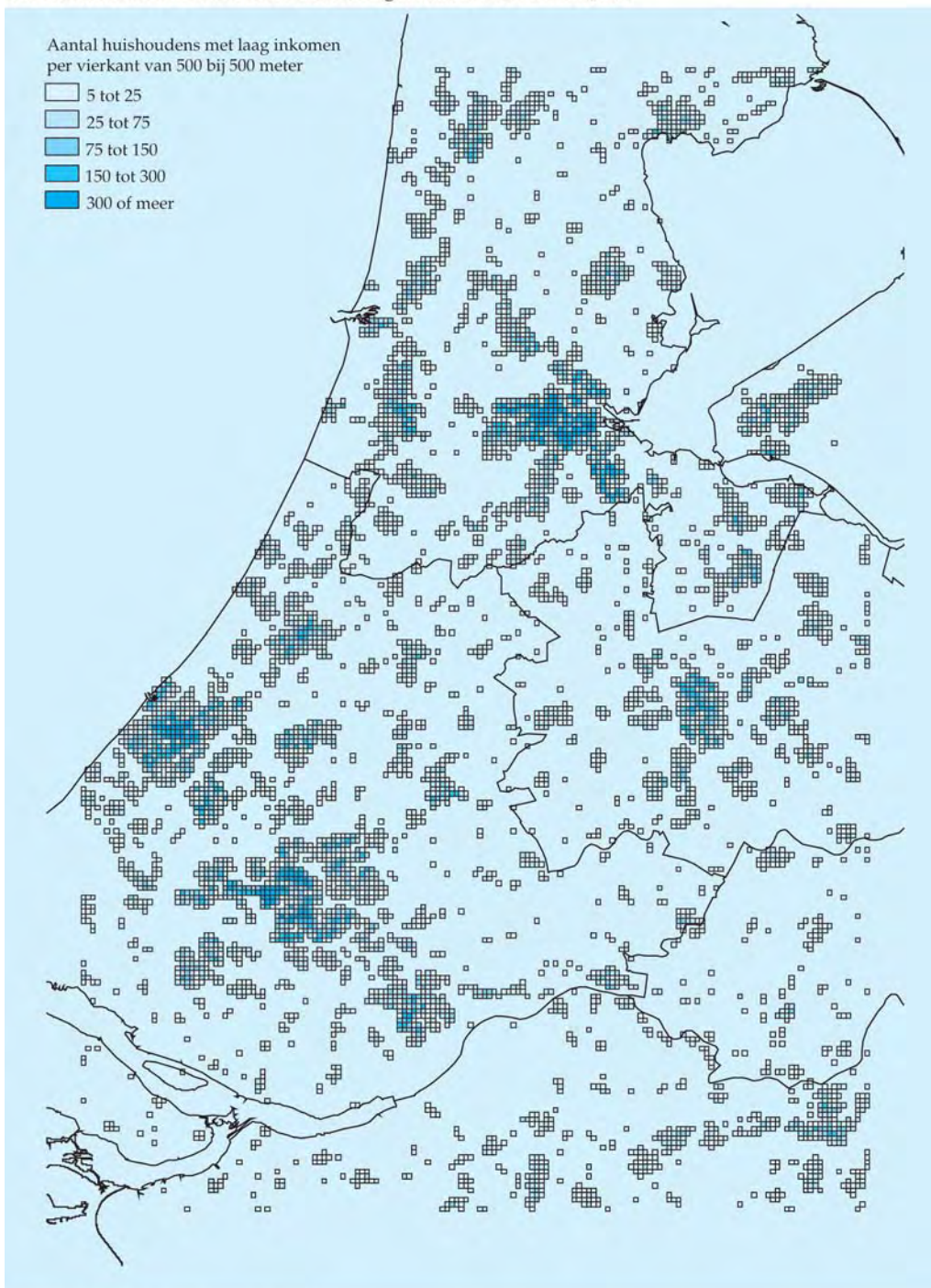
In 2006 huisvestte Amsterdam 67 van zulke concentratiegebieden. Deze gebieden lagen onder meer in de stadsdelen Binnenstad, Oud-Zuid, Zuidoost en Westerpark. In Rotterdam, dat in totaal 37 vierkantjes met meer dan 300 huishoudens met een laag inkomen had, zijn hoge armoedeconcentraties te vinden in de wijken Delfshaven, Noord, Kralingen-Crooswijk, Charlois en Feijenoord. Den Haag had 23 concentratiegebieden van huishoudens met een laag inkomen, welke zich onder meer in de Schildersbuurt, Moerwijk en Laakkwartier en Spoorwijk bevonden.

Concentraties buiten de drie grootste steden beperkt

Behalve in Amsterdam, Rotterdam en Den Haag kwamen in 2006 elders in het land nog acht vierkanten voor met meer dan 300 huishoudens met een laag inkomen.

In Groningen kwamen twee vierkanten met veel lage inkomens voor in de wijk Korrewegwijk. Arnhem kende twee concentratiegebieden in de wijken Klarendal en Spijkerkwartier. Verder bestond er een hoge concentratie van armoede in Deventer (Zwolsewijk), Leiden (Binnenstad-Zuid), Schiedam (Nieuwland) en Dordrecht (Oud-Krispijn).

64. Concentraties van huishoudens met een laag inkomen in de Randstad, 2006*

Bron: CBS (Regionale inkomensstatistiek).

6.3 Segregatie per gemeente

Een ongelijke spreiding van huishoudens met een laag inkomen komt vaker voor in kleinere gemeenten. In Amsterdam is de segregatie een stuk lager dan in de andere drie grote steden.

Segregatie-index

De mate waarin huishoudens met een laag inkomen gespreid wonen binnen een gemeente, wordt beschreven met behulp van de segregatie-index. Deze index kan geïnterpreteerd worden als het percentage van de huishoudens met een laag inkomen dat zou moeten verhuizen om een gelijkmatige ruimtelijke spreiding van lage en hoge inkomens binnen een gemeente te krijgen. Hoe gelijkmatiger de spreiding, hoe lager de indexwaarde. De mate van segregatie hangt in principe niet samen met de hoogte van het aandeel huishoudens met een laag inkomen. Hoge concentraties (zie paragraaf 6.2) van lage inkomens kunnen wel leiden tot een sterke segregatie mits in deze concentratiegebieden relatief weinig hoge inkomens wonen. Voor het bepalen van de mate van segregatie binnen een gemeente is gebruik gemaakt van de indeling van Nederland in vierkanten van 500 bij 500 meter. De berekeningen zijn beperkt tot gemeenten met ten minste 20 duizend inwoners.

Hogere segregatie in kleinere gemeenten

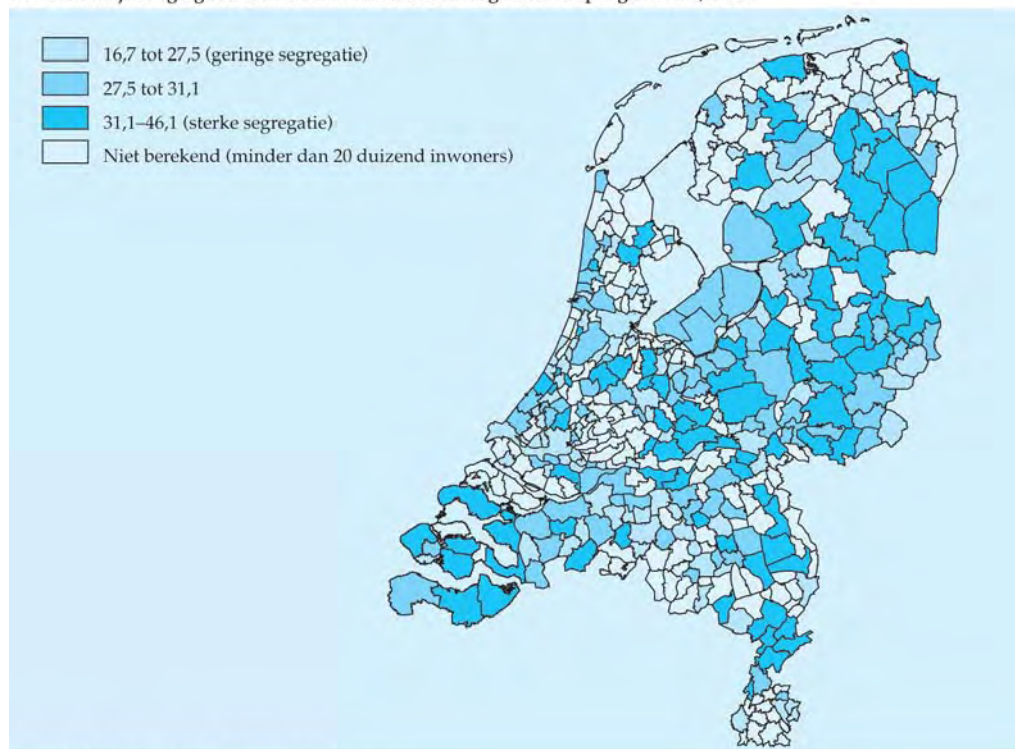
De index varieerde in 2006 van 16,7 (zwakke segregatie) tot 46,1 procent (sterke segregatie). Rangschikt men de gemeenten naar hoogte van de segregatie-index, dan kunnen ze in drie even grote groepen worden verdeeld. In de groep met een sterke segregatie (index hoger dan 31,1 procent) zijn de kleine gemeenten met 20–50 duizend inwoners oververtegenwoordigd. Slechts twee gemeenten in deze groep hebben meer dan 100 duizend inwoners, namelijk Ede en Emmen. Van de overige gemeenten met meer dan 100 duizend inwoners heeft de helft een betrekkelijk lage segregatie van huishoudens met een lage inkomen (index lager dan 27,5 procent) en de andere helft een middelhoge waarde (index 27,5 tot 31,1 procent).

Betrekkelijk lage segregatie in Amsterdam

Binnen de vier grote steden wonen de huishoudens met een laag inkomen in Amsterdam het minst gesegregeerd. Amsterdam, Rotterdam en Utrecht vallen in de groep met een betrekkelijk lage segregatie, terwijl Den Haag onder alle gemeenten een middenpositie inneemt.

De segregatie-index is ook berekend voor de grootstedelijke agglomeraties van de vier grote steden. De segregatie van huishoudens met een laag inkomen is voor deze agglomeraties sterker dan die voor de desbetreffende gemeentes afzonderlijk. Het verschil tussen de segregatie-index op agglomeratie- en op gemeenteniveau is voor Utrecht, Rotterdam en Den Haag echter duidelijk minder groot dan voor Amsterdam.

6.5 Ruimtelijke segregatie van huishoudens met een laag inkomen per gemeente, 2006*

Bron: CBS (Regionale inkomensstatistiek).

6.6 Ruimtelijke segregatie van huishoudens met een laag inkomen in gemeenten, 2006*

	Aantal gemeenten	Segregatie-index	
		gemeente	agglomeratie
Gemeentegrootte (x 1 000 inwoners)		%	
20 tot 50	188	30,7	.
50 tot 100	42	27,6	.
100 tot 150	13	28,1	.
150 tot 250	8	26,1	.
250 of meer	4	24,5	.
w.o.			
Amsterdam		18,4	24,1
Rotterdam		25,9	29,2
Den Haag		28,7	30,1
Utrecht		25,1	27,7

Bron: CBS (Regionale inkomensstatistiek).

7. *Kans op armoede in de Europese Unie*

In 2007 hadden Nederland en Tsjechië binnen de Europese Unie met elk 10 procent het laagste percentage inwoners met een risico op armoede. De levensstandaard lag in Nederland relatief hoog. Slechts 6 procent van de inwoners was achtergesteld in gangbare goederen en diensten. Alleen in Luxemburg was dit percentage lager.

Kans op armoede en inkomensongelijkheid in Nederland relatief laag

In 2007 hadden in de Europese Unie (EU-27) ongeveer 79 miljoen inwoners (17 procent) een risico op armoede. Zij hadden een inkomen dat lager is dan de Europese armoedegrens. Deze grens is per land gedefinieerd als 60 procent van het mediane inkomen en is dus sterk afhankelijk van het aldaar geldende welvaartsniveau en bijbehorende inkomensverdeling. Nederland en Tsjechië kenden met elk 10 procent het laagste percentage inwoners met een inkomen onder deze grens. Van de vijftien oude lidstaten hadden Spanje, Italië en Griekenland het hoogste percentage inwoners met een risico op armoede. Van de nieuwe lidstaten gold dit voor Bulgarije en Roemenië, welke per 1 januari 2007 zijn toegetreden tot de EU.

De welvaartsniveaus verschillen nadrukkelijk tussen de landen. Uitgedrukt in koopkrachtpariteit ligt het bedrag van de armoedegrens in Nederland bijvoorbeeld bijna twee keer zo hoog als in Tsjechië. De koopkracht was het grootst in Luxemburg. In Bulgarije en Roemenië lag de koopkracht het laagst.

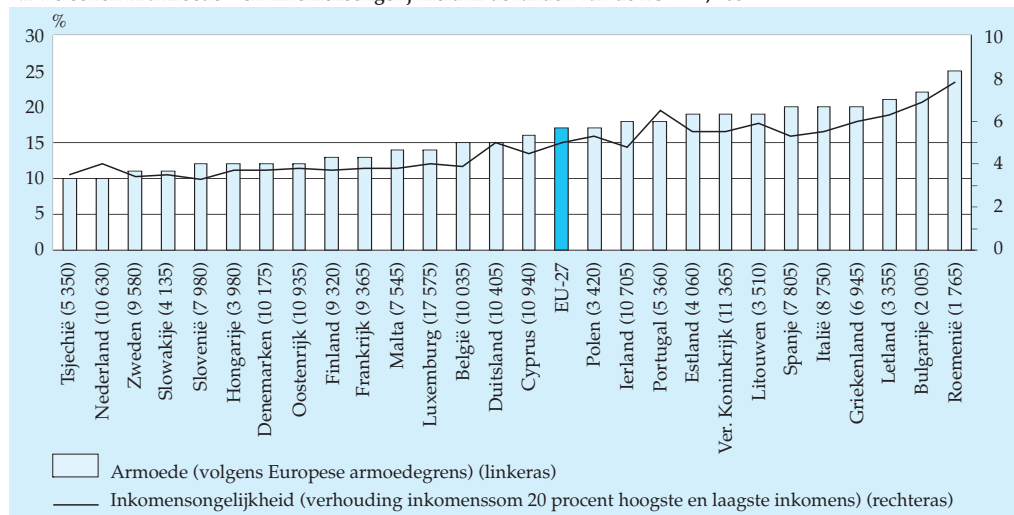
Landen met een laag armoederisico worden veelal gekenmerkt door een relatief geringe inkomensongelijkheid. In Nederland hadden de rijkste 20 procent gemiddeld een vier keer zo hoog inkomen als de armste 20 procent van de bevolking. Binnen de oude Europese Unie (EU-15) was het verschil tussen arm en rijk in de Scandinavische lidstaten het kleinst en in Portugal en Griekenland het grootst. Binnen de EU-27 was de inkomenskloof het grootst in Bulgarije en Roemenië.

Materiële deprivatie vooral in nieuwe lidstaten

Een tekort aan inkomen kan er toe leiden dat huishoudens niet kunnen beschikken over goederen of diensten die min of meer gangbaar zijn in de samenleving waarin men woont. Het kan gaan om duurzame goederen zoals een auto, kleurentelevisie, telefoon of een wasmachine, maar ook om zaken als een warme maaltijd om de dag, een jaarlijkse vakantieweek of het voldoende kunnen verwarmen van de woning. Het kan ook zijn dat men vanwege financiële beperkingen geen onverwachte uitgaven kan doen of achterstanden heeft bij de betaling van bijvoorbeeld de huur of de hypotheek.

De in Europees verband gedefinieerde "material deprivation rate" geeft het percentage inwoners weer dat te maken heeft met minimaal drie van de negen hierboven genoemde financiële beperkingen. In Nederland was dat voor 6 procent van de inwoners het geval. Alleen in Luxemburg lag dit percentage lager.

7.1 Personen in armoede ¹⁾ en inkomensongelijkheid in de landen van de EU-27 ²⁾, 2007*

Bron: Eurostat.

¹⁾ Tussen haakjes is de hoogte van de armoedegrens (koopkrachtpariteit) van het desbetreffende land vermeld.

²⁾ De EU-staten zijn opgedeeld in de vijftien oude lidstaten (EU-15) en de twaalf in 2004 en 2007 toetreden lidstaten (NMS-12).

7.2 Materiële deprivatiegraad in EU-staten, 2007

	Totaal huishoudens	W.v. met inkomen	
		onder de Europese armoedegrens	boven de Europese armoedegrens
	%		
Totaal EU-15 (oude lidstaten)	13	33	9
Luxemburg	3	17	1
Nederland	6	19	4
Zweden	6	20	4
Denemarken	7	20	5
Finland	9	32	6
Spanje	10	21	7
Verenigd Koninkrijk	10	26	7
Ierland	10	30	6
Oostenrijk	10	33	7
Duitsland	12	34	8
Frankrijk	12	35	8
België	12	42	7
Italië	15	36	10
Griekenland	22	50	15
Portugal	22	50	16
Totaal NMS-10 (nieuwe lidstaten in 2004)	37	67	31
Nieuwe lidstaten in 2007			
Roemenië	53	85	43
Bulgarije	72	94	65

Bron: Eurostat.

8. Lage inkomens en gezondheid

8.1 Verschillen in gezondheid en medisch zorggebruik

Personen die in 2006 onder de armoedegrens leefden, rapporteerden vaker een slechtere gezondheid dan personen boven de armoedegrens. Personen die langdurig onder de armoedegrens verbleven, waren verreweg het minst gezond. Het medisch zorggebruik verschilde niet tussen de inkomensgroepen.

Lage inkomens en minima vaker negatief over eigen gezondheid

Van de personen behorend tot een huishouden dat vier jaar of langer van een laag inkomen moest rondkomen, had een derde deel in 2006 een negatief oordeel over de eigen gezondheid. Van de mensen met in 2006 wel een laag inkomen maar niet langdurig, was 27 procent negatief over de eigen gezondheid. Daarmee oordeelden mensen met (langdurig) een laag inkomen vaker negatief over hun gezondheid dan personen boven deze armoedegrens (19 procent).

Vrouwen beoordelen hun gezondheid vaker negatief dan mannen. Dat is ook zichtbaar in de onderscheiden inkomensgroepen. Van de vrouwen met langdurig en incidenteel een laag inkomen noemde respectievelijk 36 en 28 procent de eigen gezondheid minder dan goed. Bij vrouwen boven de lage-inkomensgrens was dat met 21 procent een stuk lager. Bij de mannen kwamen deze percentages uit op respectievelijk 31, 25 en 17 procent.

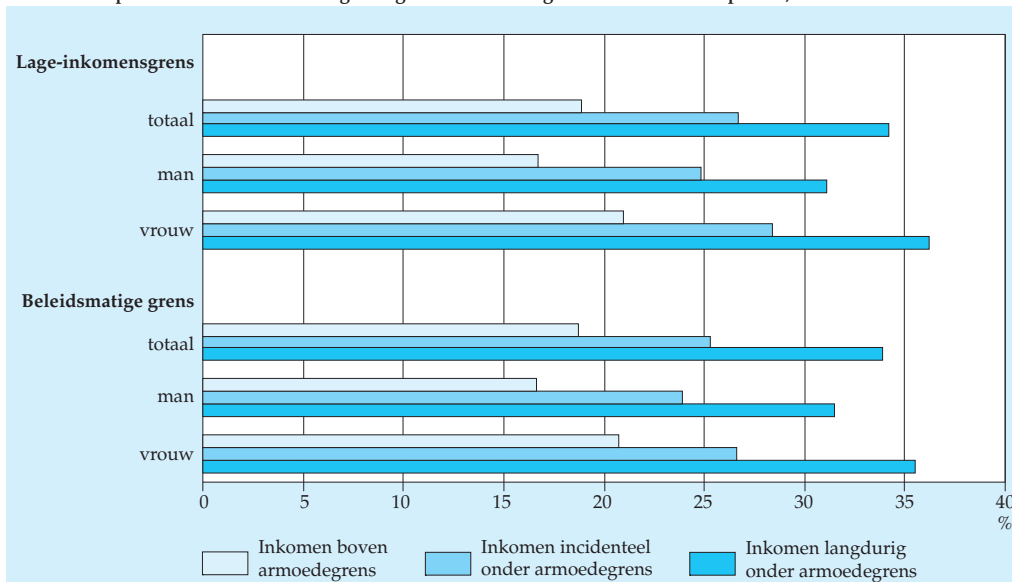
Volgens de beleidsmatige inkomensgrens is het beeld vergelijkbaar. Van de personen die langdurig onder deze armoedegrens verbleven, gaf 34 procent aan hun gezondheid als minder dan goed te ervaren tegenover 25 procent van de personen met incidenteel een inkomen onder deze armoedegrens en 19 procent met een inkomen hierboven. Ook de percentages voor mannen en vrouwen afzonderlijk komen in hoge mate overeen met die van de lage-inkomensgrens.

Inkomensgerelateerde gezondheidsverschillen bij 20- tot 60-jarigen het grootst

Hoe ouder, hoe slechter in het algemeen de gezondheid is en daarmee ook de beoordeling hiervan. Dat beeld komt ook terug in de onderscheiden inkomensgroepen. Zo is bij personen met langdurig een inkomen onder de beleidsmatige grens het aandeel met een minder goede gezondheid het grootst bij ouderen: 56 procent van deze 60- tot 80-jarigen noemde de eigen gezondheid minder dan goed. Bij de 40- tot 60-jarigen was dit 47 procent, bij de 20- tot 40-jarigen 37 procent en bij de groep tot 20 jaar 8 procent.

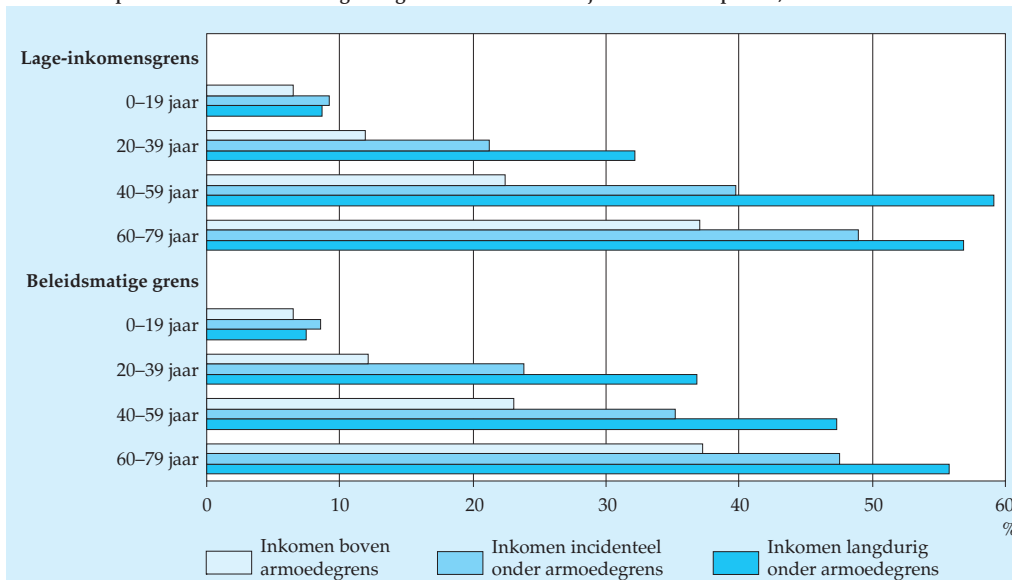
De inkomensgerelateerde verschillen in ervaren gezondheid variëren aanzienlijk tussen de leeftijdsgroepen. Bij de bevolking tot 20 jaar zijn de verschillen in ervaren gezondheid tussen inkomensgroepen nog beperkt, maar bij de daaropvolgende leeftijdsgroepen zijn ze fors groter, om vervolgens bij de 60- tot -80-jarigen weer wat kleiner te worden.

8.1 Aandeel personen met minder dan goede gezondheid naar geslacht en inkomenspositie, 2004/2006

Bron: CBS (POLS).

8.2 Aandeel personen met minder dan goede gezondheid naar leeftijd en inkomenspositie, 2004/2006

Bron: CBS (POLS).

Meeste fysieke klachten bij mannen met langdurig laag inkomen

Ruim een kwart van de personen met langdurig een laag inkomen had een slechte fysieke gezondheid en een bijna even groot deel had een slechte psychische gezondheid zoals gemeten met de zogeheten Short Format 12 (Ware, Kosinski en Keller, 1995). Van de personen met (incidenteel) een inkomen onder de lage-inkomensgrens had 16 procent een slechte fysieke gezondheid en 18 procent een minder goede psychische gezondheid. Van de personen boven deze inkomensgrens lagen de waarden rond de 10 procent.

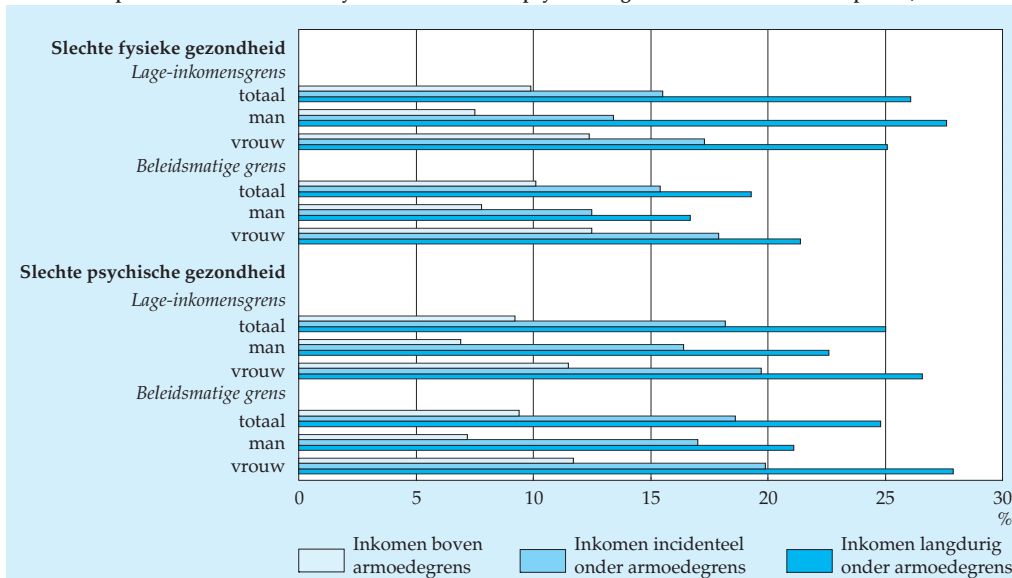
Ook voor de fysieke en psychische gezondheid waren bij vrouwen de prevalenties hoger dan bij mannen en kwamen deze hogere cijfers in de meeste gevallen ook terug in de onderscheiden inkomensgroepen. Van de vrouwen met een langdurig laag inkomen had 25 procent een slechte fysieke gezondheid en 27 procent een slechte psychische gezondheid tegen percentages van rond de 12 voor vrouwen met een inkomen boven de lage-inkomensgrens. Bij de mannen met een langdurig laag inkomen bedroegen de percentages voor een slechte fysieke en een slechte psychische gezondheid respectievelijk 28 en 23 procent, tegen percentages rond de 7 procent voor mannen met een hoger inkomen.

De indeling volgens de beleidsmatige inkomensgrens geeft merendeels eenzelfde beeld.

Medisch zorggebruik niet inkomensgerelateerd

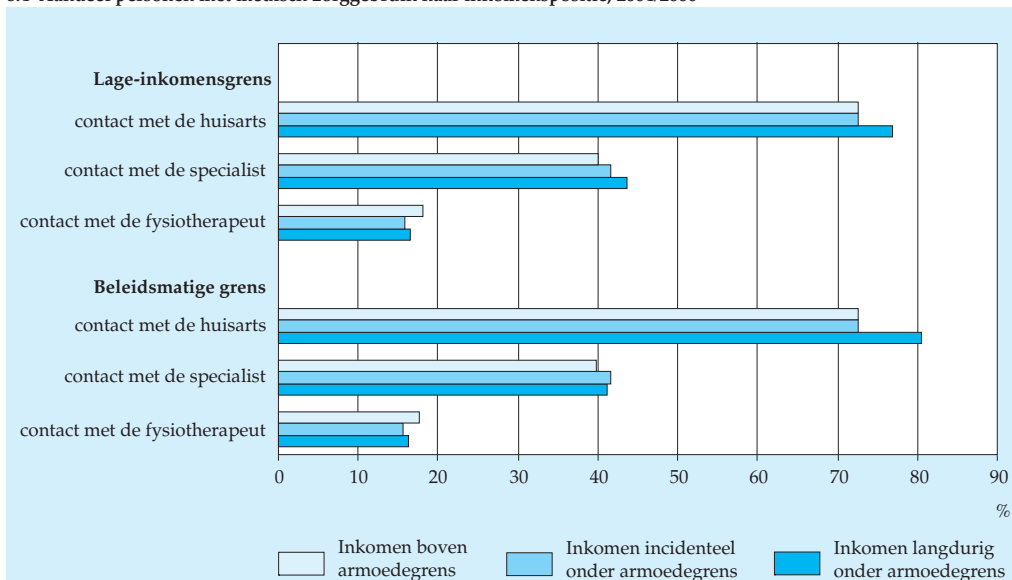
Er is weinig verband tussen het risico op armoede en het ten minste een keer per jaar raadplegen van de huisarts, de medisch specialist en de fysiotherapeut. Mensen die incidenteel tot de groep met kans op armoede behoorden, verschilden hierin niet van personen met een hoger inkomen. Alleen bij personen die langdurig onder de armoedegrens verbleven, was het aandeel met contact met de huisarts hoger dan bij andere inkomensgroepen. Wordt er rekening gehouden met verschillen in opleiding dan verdwijnt dit verschil tussen de groep met langdurig risico op armoede en de overige inkomensgroepen. Er is geen samenhang tussen de inkomenspositie en het bezoek aan de medisch specialist en aan de fysiotherapeut.

8.3 Aandeel personen met een slechte fysieke of een slechte psychische gezondheid naar inkomenspositie, 2004/2006

Bron: CBS (POLS).

8.4 Aandeel personen met medisch zorggebruik naar inkomenspositie, 2004/2006

Bron: CBS (POLS).

8.2 *Levensverwachting en gezonde levensverwachting*

Mensen met een laag inkomen leven gemiddeld 5 jaar korter dan mensen met een inkomen boven de lage-inkomensgrens. Het verschil in het aantal levensjaren waarin mensen de gezondheid als goed ervaren, bedraagt zelfs 14 jaar.

Lage inkomens leven minder lang

In 2007 bedroeg de gemiddelde levensverwachting in Nederland bij de geboorte 80,6 jaar. Voor mannen was dat 78,3 jaar en voor vrouwen 82,8 jaar. Zowel mannen als vrouwen die deel uitmaken van een huishouden met een inkomen onder de lage-inkomensgrens hebben naar verwachting gemiddeld 5 jaar korter te leven dan mannen en vrouwen in een huishouden met een hoger inkomen. Op hogere leeftijd is het verschil in levensverwachting tussen deze inkomensgroepen iets minder groot. Bij 30-jarige mannen en vrouwen is het verschil ruim 4 jaar, voor vrouwen van 65 jaar bijna 3 jaar en voor mannen van 65 jaar ruim 2 jaar.

Ook gezonde levensverwachting aanzienlijk kleiner

Mannen en vrouwen die deel uit maken van een huishouden dat van een laag inkomen moet rondkomen, leven niet alleen korter, ze brengen ook minder jaren door in goede gezondheid. Mannen met een laag inkomen leven gerekend vanaf hun geboorte gemiddeld ruim 51 jaar in een als goed ervaren gezondheid, terwijl het gemiddelde bij mannen boven de armoedegrens met ruim 65 jaar een flink stuk hoger ligt. Voor vrouwen is het verschil in gezonde levensverwachting tussen beide inkomensgroepen in dezelfde orde van grootte.

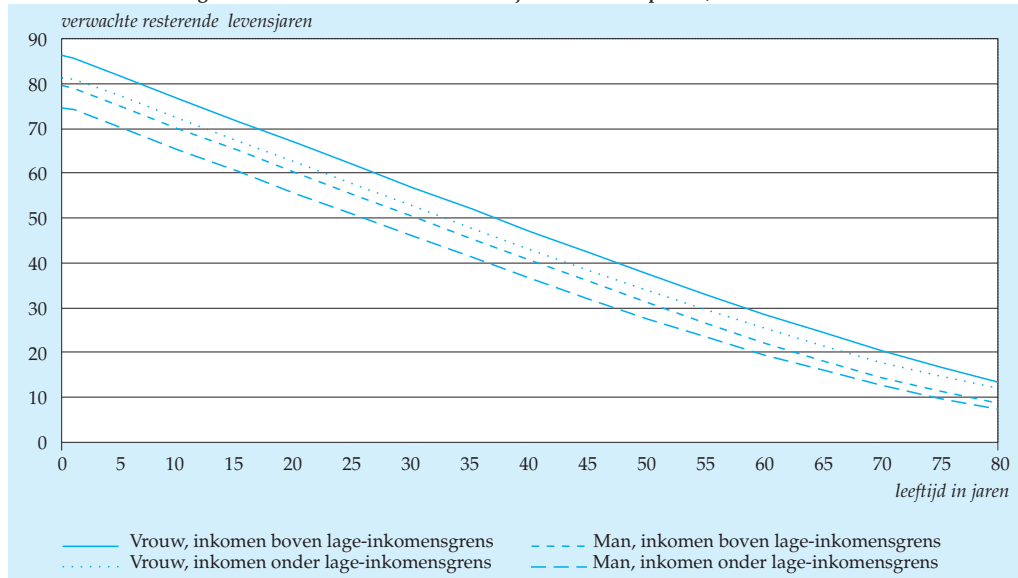
Levensverwachting zonder lichamelijke beperkingen eveneens flink korter

Voor de levensverwachting zonder beperkingen in zien, horen en bewegen is het beeld vergelijkbaar. Bij zowel mannen als vrouwen met een inkomen boven de lage-inkomensgrens is ook deze levensverwachting hoger dan bij mensen met een laag inkomen. Bij geboorte bedraagt het verschil in levensverwachting zonder lichamelijke beperkingen tussen de groep onder en boven de lage-inkomensgrens voor mannen bijna 9 jaar en voor vrouwen bijna 10 jaar.

Gezonde levensverwachting van mannen en vrouwen vrijwel gelijk

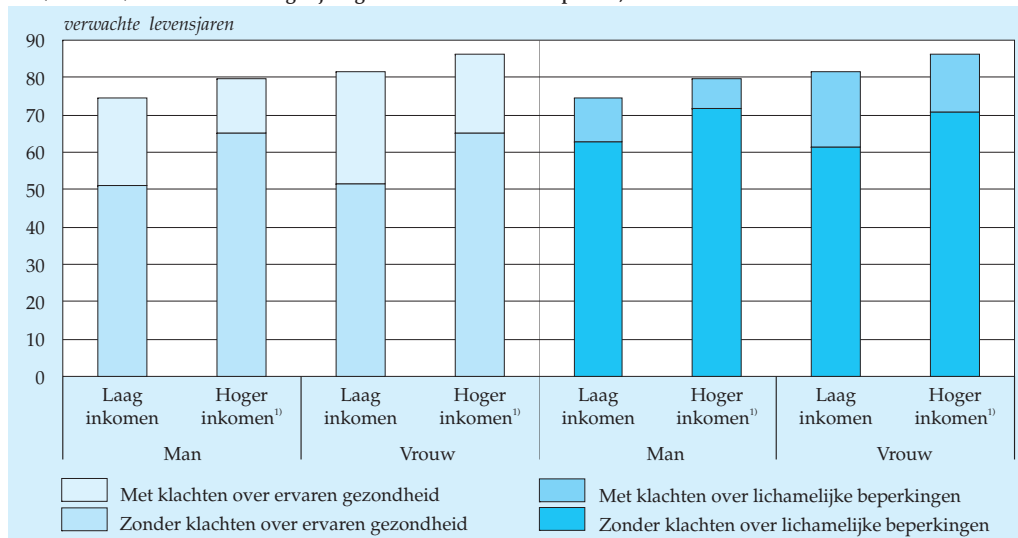
Omdat vrouwen, onafhankelijk van hun inkomenspositie, in het algemeen vaker en meer gezondheidsklachten melden dan mannen, brengen ze hun surplus aan levensjaren ten opzichte van mannen zelden in goede gezondheid door. Daardoor ligt het aantal gezonde levensjaren, of nu gebaseerd op ervaren gezondheid dan wel lichamelijke beperkingen, voor mannen en vrouwen met eenzelfde inkomenspositie dicht bij elkaar.

8.5 Levensverwachting van mannen en vrouwen naar leeftijd en inkomenspositie, 2007

Bron: CBS (Bevolkings- en Gezondheidsstatistiek).

8.6 (Gezonde) levensverwachting bij de geboorte naar inkomenspositie, 2004/2007

Bron: CBS (Bevolkings- en Gezondheidsstatistiek).

¹⁾ Inkomen boven de lage-inkomensgrens.

Redactie

Ferdy Otten en Wim Bos

Auteurs

1. Indicatoren van armoede

Wim Bos

2. Omvang en risicogroepen

Wim Bos

3. Uitsluiting in de samenleving

Linda Moonen en Bart Huynen

4. Uitgaven, bezittingen en schulden

Carin van der Ploeg (4.1), Jack Claessen (4.2) en Ferdy Otten (4.3)

5. Inkomensbeoordeling

Bart Huynen

6. Ruimtelijke spreiding

Petra Ament

7. Kans op armoede in de Europese Unie

Bart Huynen

8. Lage inkomens en gezondheid

Marleen Wingen (8.1), Marion van den Brakel-Hofmans en Kim Knoops (8.2)

Literatuur

CBS (2004). *Equivalentiefactoren 1995–2000*, Centraal Bureau voor de Statistiek, Voorburg/Heerlen.

CBS/SCP (2008). *Armoedebericht 2008*, Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen.

CBS/SCP (2009). *Sociale uitsluiting: een meetinstrument*, Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen.

SCP/CBS (2007). *Armoedemonitor 2007*, Sociaal en Cultureel Planbureau, Den Haag.

Ware, J.E., M. Kosinski en S.D. Keller (1995). *SF-12: How to score the SF-12 physical and mental health summary scales (second edition)*, The Health Institute, New England Medical Center, Boston, MA.

